Каралган
МБ җитәкчесе
_______/Нәҗметдинова Л.Ә./
Беркетмә № 1
«25»август 2014 ел.

Килешенгән
«Яңа Мәлкән гомуми төп белем мәктәбе» ГБМУ нең УТЭБДУ
__________ /Сәгъдиева Г.Ф./
«25»август 2014 ел.

Раслыйм
«Яңа Мәлкән гомуми төп белем мәктәбе» ГБМУ нең директоры
_______/ Әхмәтшина Л.М./
Приказ № 94
«27»август 2014 ел.

Уку фәненнән

ЭШ ПРОГРАММАСЫ

Татарстан Республикасы, Минзәлә муниципаль районы

“Яңа Мәлкән ТГБМ” ГББМУ

Әхмәтшина Лариса Михаил кызы, югары категорияле укытучы

татар әдәбияты, 8 нче сыйныф

Педагогик совет
утырышында каралган
беркетмә № 1
« 25 »август 2014 ел.

2014 – 2015 нче уку елы

Аңлатма язуы

8 нче сыйныфта татар әдәбиятыннан эш программасы түбәндәге документларны исәпкә алып төзелә:

1. 2012 нче елның 29 нчы декабреннән гамәлгә кергән“РФ дә Мәгариф турында”273 нче федераль кануны (“Закон об образовании в РФ”)
2. Татарстан Республикасының “Мәгариф турындагы кануны.
3. “Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында” Татарстан Республикасы Законы.
4. Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теле һәм әдәбиятыннан ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының 933/14 нче №лы боерыгы белән расланган урнәк программа
5. “Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен татар әдәбиятыннан программа” (5-9 нчы сыйныфлар) Төзүче авторлар: Д.Ф.Заһидуллина, Н.М.Йосыпова, Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2013 ел.
6. Ф.А.Ганиева,Ч.Р.Рамазанова лар төзегән “Татар телендә гомуми төп белем бирү мәктәпләренең 8 нче сыйныфы өчен татар әдәбиятыннан авторлык (эш) программасы (Казан, 2014 нче ел)
7. ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының “Федераль дәүләт белем стандартлары нигезендә мәктәпләрдә татар телен һәм әдәбиятын укыту турында”гы 17291/14 №лы хаты (04.09.2014.)
8. ТРның гомумбелем мәктәпләре өчен чыгарылган базис уку-укыту планы (2012 нче ел)
9. “Яңа Мәлкән ГБМУ” ның 2014/15 нче уку елына уку-укыту планнары (25.08.2014 нче ел датасы белән чыгарылган 91 нче № лы боерык);
10. “Яңа Мәлкән ГБМУ” ның уку фәннәреннән эш программасын төзү турындагы положениесе (Положение о рабочей программе учебного предмета, курса, дисциплины (модуля) МБОУ «Новомелькенская ООШ» Мензелинского муниципального района РТ)

Сүз сәнгате булган әдәбият – тормышны үзенчәлекле танып белү формасы, ул хисси-эмоциональ тәэсир чаралары ярдәмендә дөнья сурәтен, моделен төзү һәм шуңа карата мөнәсәбәт формалаштыру сәләтенә ия. Мәктәптә укыту предметы буларак ул әхлакый-эстетик һәм интеллектуаль әзерлекле шәхес, гражданин тәрбияләүдә турыдан туры катнаша. Укучы әдәби әсәрләр, аларның авторлары фикере аша гомумкешелек кыйммәтләрен, халыкның рухи байлыгын үзләштерә - тормыш фәлсәфәсенә төшенә. Шуңа күрә гомуми белем бирү системасында бу укыту предметының әһәмияте зур. Татарстан Республикасының “Телләр турындагы Законы”ына нигезләнеп, татар әдәбияты фәне ТРның гомумбелем мәктәпләре өчен чыгарылган базис уку-укыту планының төп урынны били һәм мәҗбүри укытыла торган фәннәренең берсе булып тора. Ана теле һәм әдәбиятын укыту “ТР Мәгариф турындагы Законы”ның маддәләренә нигезләнеп алып барыла:

Татар мәктәбенең **8 нче сыйныфында** татар әдәбияты дәресләре атнага 2 дәрес исәбеннән барлыгы 70 сәгатькә каралган.

Эш программасының төп максаты:

Матур әдәбият, иң әүвәл, кешене, аның эчке дөньясын сурәтли, кешенең башкаларга , табигатькә, җәмгыятькә, яшәешкә мөнәсәбәтен күрсәтә. Аның төрле үсеш чорларында бу сурәтләүләр, мондый мөнәсәбәтләр төрле сыйфат алган, үзенчәлекле булган. Төрле чор әдәбиятларын, язучыларын, әсәрләрне асылда кешегә кешелекле, миһербанлы мөнәсәбәт яки кешегә кешелексез, кимсетүле караш, аларның сыйфаты аерып тора, үзенә генә хас билгеләр белән бизи яки чуарлый. Укучыларга менә шуларны җиткерү минем тагын бер **маскатым** булып тора.

Матур әдәбият - йогынтылы сәнгать. Тик шулай да аңа тылсым көче бирелмәгән. Чынында исә, матур әдәбиятның башка берни белән дә алыштырып булмый торган мөстәкыйль әһәмияте һәм билгеләмәсе бар. Ул халыкларның гасырлар буена бөртекләп җыела килгән акыл һәм рухи байлыгын тәшкил итә. Әлбәттә, рухи хәзинә язма сүз сәнгате белән генә чикләнми. Әдәби әсәрләрнең төп төзү материаллары булган тел үзе генә дә иңләп булмастай дәрьяны хәтерләтә.

Билгеле, программада аны бөтен тулылыгы белән чагылдыру мөмкин түгел. Биредә БДИ биргәндә һәм укучылар күңеленә якын булган, милли төбәк компонентларын искә алып төзелгән әсәрләр өйрәнүне **максат** итеп алынды.

Төп максат түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

1. Беренче баскычта (1-4 нче сыйныфлар)күрсәтелгән максатка ирешүне тагын да камилләштерү: халыкның гасырлар буена бөртекләп җыела килгән акыл һәм рухи байлыгын өйрәнүне дәвам итү.

2. Татар әдәбияты фәне нигезендә эзлекле белем бирү; әдәби иҗат турында бөтен бер караш тудыру, укучыларда гомуми культураның бер өлешен тәшкил иткән сөйләм культурасын булдыруга ныклы нигез салу.

3. Программада бирелгән язучылар белән таныштыру, алар яшәгән һәм иҗат иткән чор, аларның әдәби иҗаты, стиле турында белешмә бирү.

4. Милли горурлык тәрбияләү, әдәби әсәрләр теле аркылы үз халкыңның тарихын, гореф-гадәтләрен, психологиясен тирәнрәк үзләштерү; халык тарихын, мирасын өйрәнү аша Ватанга, халыкка, туган телгә мәхәббәт, олыларга, кечеләргә һәм, гомумән, кешегә ихтирам, мәрхәмәтлелек, шәфкатьлелек тәрбияләү.

<u>Эш программасының бурычлары:</u>

Бу юнәлештә эшне уңышлы алып бару өчен, түбәндәге **бурычлар** куела:

1. Укучыларны мөмкин кадәр күбрәк язучылар иҗаты белән таныштыру, әлегә таныш булмаган яңа язучыларның иҗаты турында белешмә бирү. Шулай ук балаларны татар әдәбияты, халык авыз иҗаты, татар халкының җыр-музыкасы, теарты, сынлы сәнгате белән таныштыру, күренекле язучылар һәм аларның әсәрләрен үзләштерүләренә ирешү;

2. Әсәрләрнең урнашу тәртибе аша эчке әхлакый логиканы, билгеле бер дәрәҗәдә тематик һәм жанрлар ягыннан эзлеклелекне табу;
3. Укучыларда татарча әйтмә һәм язма сөйләм культурасы булдыруны татарча сөйләү, уку, язу күнекмәләрен көндәлек ихтыяҗга әйләндерү аша тормышка ашыру. Укучыларның телдән һәм язма сөйләмнәрен үстерү;
4. Дәреслекләрдә бирелгән әдәбият теориясе буенча төп төшенчәләрне, терминнарны һәм билгеләмә-кагыйдәләрне укучыларның аңлы рәвештә үзләштерүенә ирешү; төп әдәби-тарихи мәгълүматларны һәм әдәби теоретик төшенчәләрне белү;
5. Текстларны өч төргә бүлеп өйрәнү(әдәби әсәрне уку һәм анализлау):

-- текстны җентекләп тикшерү (уку һәм анализлау);
-- гомумирәк тикшерү(укып фикер алышу);
-- мөстәкыйль үзләштерү (сыйныфтан тыш уку);

6. Матур әдәбият текстларын форма һәм эчтәлек берлегендә аңлап кабул итү;

<u>8 нче сыйныфка килгәндә, уку елы башында укучылар түбәндәгеләрне белә:</u>

1. Әсәрләрне әдип сүзләре белән үз сүзләреңне дә кушып мөмкин кадәр төгәл сөйли белү.
2. Әсәрләренң табигатен, төп хасиятен аңларлык, матур әдәбиятның үзенчәлекләрен аңлата алырлык дәрәҗәдә программада бирелгән теоретик материалны белү.
3. Гади һәм катлаулы план төзи белү. План нигезендә сочинениегә материал туплау, аны билгеле бер эзлеклелеккә китерү.
4. Сөйләм төрләрен (сыйфатлама, хикәяләү һәм хөкем йөртү) аеру, шуларга туры китереп, сочинениеләр язу.
5. Телдән монологик һәм диалогик формаларда сөйләм төзү.
6. Теләсә нинди берәр хәл яки вакыйга хакында телдән һәм язма эзлекле сөйләм төзү.
7.Сочинение һәм башка язмаларны камилләштерү (тулыландыру, редакцияләү).
8. Укыган текстка сораулар төзи белү.
9. Программада ятлау өчен бирелгән текстларны яттан белү ***(Дәрдемәнд "Кораб", "Атам-анам йорты өчен...", Ә.Фәйзи "Габдулла Тукайга", Ф.Кәрим "Ант", " ...сөйләр сүзләр бик күп алар", "Кыңгыраулы яшел гармун" (өзек), Р.Гаташ шигыре, Ф.Хөснинең "Йөзек кашы" әсәреннән өзек, ("Идегәй" дастаныннан өзек "И Идел йорт,Идел йорт...",)***
10.Укыган әсәрләргә карата үз фикереңне белдерү һәм башлангыч анализ ясый алу.
11. Әдәби әсәргә рецензия яза белү.
12. Өйдә мөстәкыйль укыган әсәрдән проблеманы аерып чыгара белү.

<u>8 нче сыйныфта бирелә торган һәм уку елы ахырына укучылар белергә тиешле осталык һәм күнекмәләр:</u>
1. Әсәрләрне әдип сүзләре белән үз сүзләреңне дә кушып мөмкин кадәр төгәл сөйли белү.
2. Әсәрләренң табигатен, төп хасиятен аңларлык, матур әдәбиятның үзенчәлекләрен аңлата алырлык дәрәҗәдә программада бирелгән теоретик материалны белү.
3. Гади һәм катлаулы план төзи белү. План нигезендә сочинениегә материал туплау, аны билгеле бер эзлеклелеккә китерү.
4. Сөйләм төрләрен (сыйфатлама, хикәяләү һәм хөкем йөртү) аеру, шуларга туры китереп, сочинениеләр язу.
5. Телдән монологик һәм диалогик формаларда сөйләм төзү.
6. Теләсә нинди берәр хәл яки вакыйга хакында телдән һәм язма эзлекле сөйләм төзү.
7.Сочинение һәм башка язмаларны камилләштерү (тулыландыру, редакцияләү).
8. Укыган текстка сораулар төзү.
9. Программада ятлау өчен бирелгән текстларны яттан белү (***Ш.Бабич "Халкым өчен", Һ.Такташ "Алсу", М.Җәлил "Кичер, илем!", Р.Фәйзуллинның бер шигыре) .***
10.Укыган әсәрләргә карата үз фикереңне белдерү һәм башлангыч анализ ясый алу.
11. Әдәби әсәргә яки аның бер өлешенә рецензия яза белү.
12. Өйдә мөстәкыйль укыган әсәрдән идея һәм проблеманы аерып чыгара белү.

ТРның гомумбелем мәктәпләре өчен чыгарылган базис уку-укыту планы буенча татар әдәбияты укыту фәненең мәҗбүри өлешендә (базовый уровень) өйрәнелә. Уку-укыту планы 8 нче сыйныфта татар әдәбиятын укыту ана теле һәм әдәбиятын укытуның **икенче баскычына** (5-9 нчы сыйныфлар) туры килә**.** Бу чорда тормышның төрле өлкәләренә караган, төрле һөнәр ияләренең язмышларын чагылдырган әдәби әсәрләр белән танышуга, аларны тиешенчә аңларга, матурлык ноктасыннан бәяләп кабулитәргә өйрәнүгә игътибар ителә. Халык авых иҗатының төрле төрләренә, аларның үзенчәлекләренә игътибар ителеп, фольклор белән әдәбият арасындагы тыгыз бәйләнеш күрсәтелә. Укучыларның сөйләм телен үстерүгә зур урын бирелә, әдәбият теориясеннән башлангыч мәгълүмат бирелә.

Татар мәктәпләрендә татар әдәбияты фәнен укыту буенча УМК юк. Әдәбият дәресләре А.Г.Әхмәдуллин, Ф.Ә.Ганиевалардан торган авторлар коллективы төзегән “Татар урта гомуми белем бирү мәктәбенең 8 нче сыйныфы өчен әдәбият дәреслеге” (Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2006 нчы ел) буенча укытыла.

Өстәмә әдәбият буларак, А.Г.Әхмәдуллин төзегән “ 8 нче сыйныф өчен өстәмә әдәбият” (Казан, “Хәтер” нәшрияты, 2000 нче ел) җыентыгы кулланыла.

Яңа программага туры килгән яңа дәреслекләр булмау сәбәпле, шулай ук агымдагы уку елында татар мәктәпләренең 8 нче һәм 9 нчы сыйныфлар өчен чыгарылган (академик А.Әхмәдуллин редакциясендә) дәреслекләр һәм хрестоматияләр дә кулланыла.

2013/2014 нче уку елында татар әдәбиятыннан эш программалары ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының “Федераль дәүләт белем стандартлары нигезендә мәктәпләрдә татар телен һәм әдәбиятын укыту турында” 12138/13 номерлы (7.09.2013) хатын исәпкә алып төзелгәнлектән, дәреслектә бирелгән кайбер әсәрләр укучылар тарафыннан узган уку елында ук үзләштерелде, шул сэбэпле алар 2014/201 5 нче уку елындагы эш программасына кертелмәделәр.

Укучыларның белеменә, эш осталыгына һәм күнекмәләренә таләпләр, контроль төрләре. Күнекмәләр формалаштыру:

Укучыга билгеле бер күләмдә белем бирү белән янәшә, аларны ныгыту, күнекмә дәрәҗәсендә беркетү кирәк була. Әдәбият шикелле белемнәр анализлау-тикшерү барышында үзләштерелә торган предмет өчен бу аерата мөһим. **Күнекмәләр булдыру** эшчәнлеге түбәндәге юнәлешләрдә үстерелә һәм бәяләнә:

- **рецептив эшчәнлек**: әдәби текстны укый һәм эчтәлеген кабатлап сөйли, аңлата алу, шигъри текстларны яисә чәчмә әсәрдән өзекләрне яттан сөйләү; сайлап алып (яки тәкъдим ителгән) язучының тормыш юлы, иҗаты турында сөйләү; фольклор әсәрләренең жанрын һәм аларга хас үзенчәлекләрне тану, әдәби әсәрнең төрен, жанрын билгеләү һәм фикерне исбатлау.
- **репродуктив эшчәнлек**: әдәби әсәрнең сюжетын, анда сурәтләнгән вакыйгаларны, характерларны аңлатып бирә, бәяли алу; төрле мәгълүмат чыганаклары (сүзлекләр, белешмәләр, энциклопедияләр, электрон чаралар) белән максатчан эшли белү; вакытлы матбугат материалларына мөрәҗәгать итә алу.
- **иҗади эшчәнлек**: төрле жанрдагы әдәби әсәрләрне аңлап һәм иҗади, сәнгатьле укый белү; укыганны телдән сурәтләп бирә алу; рольләргә кереп кабатлап бирү; план төзү һәм әсәрләр турында бәяләмә язу, сочинение элементлары белән изложение язу; әдәби әсәрләр буенча һәм тормыштан алган фикер-карашларга, хис-кичерешләргә нигезләнеп сочинение язу.

- **эзләнү эшчәнлеге**: проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү; әдәби әсәргә, аның өлешләренә, язучы иҗатына карата аңлатмалар, бәя бирү.

- **тикшеренү эшчәнлеге**: әдәби әсәрне сюжет–композиция, образлар бирелеше, тел–стиль ягыннан анализлау; тулы текстны анализлау; төрле әсәрләрнең проблемаларын яки темаларын чагыштыру, үзенчәлекләрен билгеләү; әсәрләрне үзара чагыштыру, уртак һәм аермалы якларны таба белү; язучыларның иҗатларын, әсәрләрен чагыштырып уртак һәм аермалы якларын аңлата, бәяли белү.

Татар әдәбияты предметын үзләштерү нәтиҗәсендә укучы:

- сүз сәнгатенең образлы табигатен;
- милли әдәбиятның иң билгеле язучыларыннан Г.Тукайның, Г.Камалның, Г.Ибраһимовның, Ф.Әмирханның, Г.Исхакыйның, М.Җәлилнең, Ә.Еникинең тормыш юлы һәм иҗатының төп фактларын;
- өйрәнелгән әсәрләрнең эчтәлеген;
- сүз сәнгатенең образлы асылын;
- төп әдәби-теоретик төшенчәләрне

белергә;

- әдәби әсәр эчтәлеген кабатлап, аерым өлешләрен яттан сөйләү;
- әдәби әсәрне әдәбият теориясеннән мәгълүматлар файдаланып анализлау;
- әдәби әсәрнең аерым якларын элементларын җентекләп тикшерү һәм нәтиҗәләр чыгару;
- әдәби әсәрнең төр һәм жанрын билгеләү;
- әдәби әсәрләрне, аларның геройларын чагыштыру;
- геройларга характеристика бирү, автор позициясен ачыклау;
- сәнгатьле уку;
- әдәби әсәрләр хакында төрле характердагы иҗади эшләр башкару

күнекмәләрен үзләштергән булырга тиеш.

Укучыларның уку барышында алган белем-күнекмәләрен бәяләп бару укыту процессының мөһим өлешен тәшкил итә, аның әһәмияте, максаты укучыларның белемнәрен даими күзәтеп, бәяләп бару белән билгеләнә.

Уку күнекмәләрен тикшерү өчен биремнәр: әдәби текстны аңлап, дөрес, йөгерек һәм сәнгатьле уку, әдәби әйтелеш нормаларын саклап, дөрес интонация һәм басым белән уку, текстның төп мәгънәсен, эчтәлеген аңлап, эчтән уку һәм кирәкле информацияне табу һ.б.

Сөйләм күнекмәләрен бәяләү өчен биремнәр: әсәрнең эчтәлеген бәян итү яки тәкъдим ителгән аерым өзекләрен яттан сөйләү, әсәрнең геройлары, вакыйгалары турында текст төзеп, хикәяләп сөйләү, бирелгән темага хикәя төзеп сөйләү, язучының биографиясе, язучы иҗаты хакында сөйләү, әсәргә карата үз мөнәсәбәтен җиткерү, автор текстына нигезләнгән монологик сөйләм әзерләү, аерым әсәрләр, әдипләр, әдәби күренешләр һ.б. хакында сөйләшү.

Язу (язма сөйләм культурасын) күнекмәләрен бәяләү өчен биремнәр: әдәби әсәр буенча куелган сорауларга язмача җавап әзерләү, әсәргә мөстәкыйль бәяләмә, сочинение элементлары белән изложение, сочинение һәм әсәргә яки билгеле бер темага мөнәсәбәтле хикәяләр һ.б. язу.

Анализ күнекмәләрен һәм теоретик белемнәрне бәяләү өчен биремнәр: әсәрнең төр һәм жанр үзенчәлекләрен табу, геройларга, образлар системасына бәя бирү, автор һәм хикәяләүченең вазифасын ачыклый алу, образларның мәгънәләрен табу, стиль, тел-сурәтләү чараларын табу һәм тексттагы функциясен билгеләү, сюжет барышын тикшерү, сюжет элементларын табу, тема-проблема, идеяне билгеләү, әдәби әсәрдәге вакыйгаларны һәм геройларны чагыштыру һ.б.

Әлеге бирем төрләреннән тыш, укучыларның белем, күнекмәләрен тикшерү максатыннан тестлар, тест тибындагы биремнәр куллану да уңышлы санала. Тестларның уңайлылыгы аларны тикшерү эшен тиз, төгәл оештырырга, дөрес һәм дөрес булмаган җавапларны чагыштырырга мөмкинлек бирә, моннан тыш, укучыга татар әдәбиятыннан бердәм дәүләт (республика) имтиханына әзерләнү барышында да ярдәм итә ала.

Укытуның планлаштырылган нәтиҗәләре

Гомуми төп белем бирүче мәктәпләрдә татар әдәбияты предметын үзләштерү нәтиҗәсендә укучыларда әдәби әсәрне аңлау-бәяләү күнекмәсе булдырыла, әхлакый позиция һәм эстетик зәвык тәрбияләнә, иҗади фикерләү үстерелә, һәм болар дөньяга карашны, тормышны бәяләү чарасына әверелергә тиеш.

Урта сыйныфларда татар әдәбиятын укытуның **гомуми (метапредмет) нәтиҗәләре** түбәндәгеләр:

- укучыда әдәби әсәрне аңлап укырлык, мөстәкыйль үзләштерерлек күнекмәләр булдыру, әдәбиятка мәхәббәт тәрбияләү;
- сүз сәнгатен халыкның яшәү рәвешен, рухи кыйммәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итәргә өйрәтү;
- язу һәм сөйләм осталыгын үстерү, мәсьәләне аңлый, гипотеза куя, материалны төркемли, үз фикерен дәлилли, кирәк икән – үзгәртә-төгәлләштерә, нәтиҗәләр чыгара, материалны гомумиләштерә белергә, үз хисләреңне сүзләр ярдәмендә аңлата алырга һәм бер үк вакытта башкалар белән бергәләп эшләргә күнектерү;
- баланың үз эшчәнлеген һәм әйләнә-тирәдәге тормышны мөстәкыйль бәяли белүенә, мөстәкыйль карарлар кабул итә һәм аларны җиренә җиткереп үти алуына ирешү;
- төрле чыганаклар белән эшләргә, аларны табарга, мөстәкыйль рәвештә кулланырга, төркемләргә, чагыштырырга, анализларга һәм бәяләргә өйрәтү.

Урта сыйныфларда татар әдәбиятын укытуның **предмет нәтиҗәләре** түбәндәгеләр:

Танып-белү өлкәсендә:

- аерым төр һәм жанрга караган әсәрләрне аңлап укый һәм кабул итә, эчтәлеген кабатлап (аерым очракларда текстны яттан) сөйли, кирәк чакта тексттан өзекләр китерә алуга ирешү;
- укыган әдәби әсәрнең эчтәлеген, темасын, проблемасын, идеясен билгели, геройларын һәм әдәби дөньясын бәяли алуына, аның нинди төр һәм жанрга каравын аеруына ирешү;
- укучының классик әдипләрнең тормыш һәм иҗат юлларының төп фактларын белүе;
- әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып чыгарып, укыган буенча тезислар һәм план төзү, геройларга характеристика бирү, сюжет, композиция үзенчәлекләрен, махсус сурәтләү чараларының ролен билгеләү күнекмәсе булдыру;
- укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашырга, оппонентларның фикерен исәпкә алып, үз карашларын расларга һәм дәлилләргә, әдәбият белеме төшенчәләренә мөрәҗәгать итәргә өйрәтү.

бәяләү өлкәсендә:
- милли әдәбияттагы рухи-әхлакый кыйммәтләрне күңелдән уздырып кабул итәргә өйрәтү;
- әдәби әсәрләргә шәхси мөнәсәбәт һәм бәя булдыру;
- өйрәнелгән әсәрләрне шәрехли белүенә ирешү;
- автор позициясен ачыклый алу һәм аңа үз мөнәсәбәтеңне булдыру күнекмәсен формалаштыру.

эстетик яктан:
- әдәби әсәрнең образлы табигате хакында гомуми мәгълүматый күзаллау булдыру, аның эстетик кыйммәтен тою хисе тәрбияләү;
- баланың әдәби текстны эстетик бөтенлекле, шул ук вакытта әдәби һәм тел-сурәтләү алымнарының, образлылыкның үзенчәлекләрен һәм әһәмиятен аңлап бәяли белүенә ирешү;
- рус һәм татар телендәге әдәби әсәрләрне чагыштырып бәяләргә, геройларның, әхлакый идеалларның охшаш һәм аермалы якларын билгеләргә өйрәтү.

Бүгенге яшүсмер укучы алдагы буын укучылардан нык аерыла, телевидение, радио, интернет һ.б. бик күп мәгълүмат чаралары тирәлегендә үскән һәм тәрбияләнгән бала бай мәгълүматлы була, әмма еш кына әлеге мәгълүматлар аның рухи дөньясына тискәре йогынты да ясый. Шуңа күрә **шәхси нәтиҗәләр** арасында түбәндәгеләре аерым әһәмияткә ия:
- укучының җаваплылык хисен активлаштыру;
- укуга һәм хезмәткә уңай мөнәсәбәт булдыру;
- баланың үзаңын үстерү, милләтне, ватанны яратырга өйрәтү, горурлык һәм гражданлык хисләре тәрбияләү;
- әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен төшендерү;
- төрле чыганаклардан (сүзлекләр, энциклопедияләр, интернет-ресурслар һ.б.) танып-белү һәм коммуникатив ихтыяҗларны канәгатьләндерерлек мәгълүматлар табарга күнектерү.

Урта сыйныфларда татар әдәбиятын укытуның **предметара нәтиҗәләре** түбәндәгеләр:
- укучыларда әдәбиятны сәнгатьнең башка төрләре ярдәмендә мөстәкыйль үзләштерерлек күнекмәләр булдыру һәм әдәбият–сәнгать белән даими кызыксыну формалаштыру;
- татар теленә бәйләнештә, туган телнең матурлыгына һәм байлыгына хөрмәт тәрбияләү;
- мәдәниятара бәйләнешләрне саклау, укучының башка милләтләр мәдәнияте һәм әдәбиятыннан мәгълүматлы, башка халыкларның сүз сәнгатенә хөрмәтле мөнәсәбәттә, толерант булуына ирешү.

Төренә, максатына карап, әдәбият дәресләрендә түбәндәге педагогик технологияләр кулланыла:
1. Шәхескә юнәлдерелгән
2. Тикшерү-проект
3. Эзләнү
4. Уку мәсьәләсен кую

5. ИКТ
6. Модульле-блоклы

Укытуның икенче баскычында әдәбият фәненең эчтәлеге

Урта сыйныфларда әдәбият укыту әдәби мирасның иң камил әсәрләре, аерым язучылар иҗаты белән укып танышу һәм аларны өйрәнү, тикшерү–анализлау һәм нәтиҗәләр ясауга, бәяләүгә йөз тота. Укучыларда язучыларның тормышы, иҗаты турында (биографик), әдәбият тарихы, аның төрле этаплары, аерым чорлар әдәбиятының йөзен билгеләгән әсәрләр, язучылар турында өстәмә, әдәби әсәрне, иҗатны тирәнтен анализлау өчен кирәк булган өстәмә теоретик, әдәби әсәрне чор белән бәйләп характерлаучы, чорның сыйфатларын, төп кыйммәтләрен табу өчен кирәкле мәгълүматларның туплануы мөһим.

Урта сыйныфларда татар әдәбиятының аерым чорлары үзара бәйләнешле өйрәнелә башлый, аерым фольклор үрнәкләре, аларга анализ аша поэтик-фәлсәфи йөкләмәне, эчке, субъектив мәгънәне табу күнекмәләре формалаштырыла – болар әдәби иҗатка карата күзаллау булдыруда катнаша. Әдәби үрнәкләр белән танышу эше өч төрдә алып барыла: аерым әдәби әсәрләр уку һәм анализлау, аерым берләре укып фикер алышу, кайберләре сыйныфтан тыш уку өчен тәкъдим ителә. Әмма һәр очракта да алда куелган критерий һәм таләпләр истә тотыла.

Әдәбият тарихы

Әдәбият тарихын өйрәнү халык авыз иҗатыннан башлана.

Халык авыз иҗаты

Халыкның милли, рухи мәдәният хәзинәсе буларак халык авыз иҗаты. Фольклор әсәрләренең үзенчәлекле сыйфатлары, аларда гомумкешелек кыйммәтләренең зур урын тотуы. Халык авыз иҗатында образлар бирелеше. Фольклорда дөнья сурәте: каһарманлык, яхшылык һәм явызлык, яшәеш һәм кеше, кеше һәм табигать хакында күзаллаулар.

Халык иҗатының язма әдәбият үсешенә, әдәби телгә зур йогынты ясавы. Фольклорның төп жанрлары. Әкиятләр, жанрлык сыйфатлары, жанр төрләре. Җыр жанрына хас сыйфатлар. Җырларны төркемләү. Татар халык җырларына хас үзенчәлекләр. Көй һәм сүз. Кыска жанрлар: табышмаклар, мәзәкләр, мәкальләр һәм әйтемнәр. Бәетләр. Риваятьләр һәм легендалар, аларга хас үзенчәлекләр. Мифлар. Мифларның килеп чыгышы хакындагы карашлар. Мифларны төркемләү. Татар халык мифлары. Дастан жанрына хас сыйфатлар.

Халык авыз иҗаты поэтикасы (фантастик яки мифологик сюжет һәм детальләрдәге чынбарлыкка охшату; сурәтләү чаралары буларак кабатлау, каршылык, чиктән тыш арттыру, кечерәйтү, чагыштыру һ.б.). Татар халык авыз иҗатының башка халыклар фольклоры белән аваздашлыгы һәм аермалы яклары.

Әдәбиятның барлыкка килүе, татар әдәбиятының фольклор һәм ислам мифологиясе белән бәйләнешләре. Фольклор жанрларының әдәбиятка күчүе.

Борынгы, урта гасырлар һәм XIX гасыр татар әдәбияты

Борынгы һәм урта гасырлар татар әдәбиятының шәрык әдәбиятына йөз тотып үсү-үзгәрүе, ислам идеологиясенә, фәлсәфәсенә нигезләнүе. Тотрыклы мотивлар: гадел идарәче, мәрхәмәтлелек, игелекле исем–ат, әхлаклылык, камил инсан һ.б. Урта гасырлар әдәбиятында романтик мотивлар. Үгет–нәсыйхәтчелек.

Татарларда мәгърифәтчелек хәрәкәте. Аңлы-белемле, мәгърифәтле шәхес концепциясе, аның бирелеш үзенчәлекләре. Сүз сәнгатендә яңа төр һәм жанрларның аерымлануы. Бу чор әдәбиятында төп тема һәм мотивлар буларак аң-белем, мәгърифәт, әхлак, тәрбия. Татар милләтенең уяныргa, үсәргә тиешлеге, хатын-кыз язмышы, алдынгы, бигрәк тә рус мәдәниятенә йөз тоту кебек мәсьәләләрнең көнүзәктә торуы. Әсәрләрдә төп конфликт буларак искелек һәм яңалык көрәше.

XX йөз — XXI йөз башы татар әдәбияты

XX гасыр башында сүз сәнгатенең шәрык һәм рус-Европа әдәби-фәлсәфи, мәдәни казанышларын үзләштерүе. Милләт проблемасының үзәккә куелуы, язучыларның әхлакый, фәлсәфи һәм әдәби–эстетик эзләнүләре, тәҗрибәләр. Яңа тип геройлар мәйданга чыгу.

1920-1930 елларда әдәбиятның каршылыклы үсеше. Традицияләрне дәвам итүче әсәрләр. Яңа тормыш төзү хакында сөйләүче әсәрләр. Бөек Ватан сугышы, аның әдәбиятка тәэсире. Төп тема-проблемалар. Әдип һәм җәмгыять мөнәсәбәте.

XX гасырның икенче яртысында татар әдәбиятының милли нигезләргә кайтуы. Шушы чорда яңа жанрларның, тема-мотивлар, әдәби формаларның аваз салуы. Әдәбиятның яңалыкка омтылышы: яңа иҗади агымнарга, жанр формаларына, темаларга мөрәҗәгать итү, әдәби герой мәсьәләсендә эзләнүләр. Азатлык, шәхес иреге, фикер хөрлеге мәсьәләләренең куелышы.

XX-XXI гасыр чигендә татар әдәбиятының тагын бер тапкыр үзгәрүе, яңа дулкын булып күтәрелүе. Совет һәм постсовет заманына тәнкыйди бәя биргән, шәхес һәм җәмгыять каршылыгы ноктасыннан, ил тарихындагы олы этапларның сурәтен тудырган әсәрләр язылу. Психологик башлангычның алга чыгуы аша шәхес тормышы, эчке дөньясының тарихи–иҗтимагый чынбарлыктан өстен булуын раслау.

Дөнья әдәбиятының барышы. Татар, рус һәм чит ил әдәбиятлары арасында күптөрле бәйләнешләр. Мәңгелек темалар һәм образлар.

Әдәбият теориясе

Әдәби төр һәм жанрлар. Эпос, лирика һәм драма төрләре. Жанр. «Жанр хәтере». Эпик жанрлар: роман, повесть, хикәя. Лирик жанрлар: пейзаж лирикасы, гражданлык лирикасы, күңел лирикасы, фәлсәфи лирика. Шәркый жанрлар системасы. Драма жанрлары: комедия, трагедия, драма. Лиро-эпик жанрлар: сюжетлы шигырь, мәсәл, баллада, нәсер, поэма. Төрара формалар: сәяхәтнамә.

Сәнгать төре буларак әдәбият. Әдәбиятның башка сәнгать төрләре арасында урыны. Сүз сәнгатендә тормыш моделен төзү үзенчәлекләре. Тормышны һәм кешенең бай рухи дөньясын танып–белү чарасы буларак әдәбият. Аның әхлакый һәм эстетик яктан кешегә йогынтысы.

Әдәби әсәрдәге образлылык. Образ, символ, деталь, аллегория. Кеше образлары: төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар. Персонаж, характер, тип. Лирик герой, хикәяләүче, лирик “мин”, автор образы, автор позициясе. Табигать образы, әйбер образы, мифологик образ, фантастик образ, архетип.

Әдәби әсәр. Эчтәлек һәм форма. Эчтәлек: вакыйга, күренеш, яшерен эчтәлек, контекст. Конфликт, сюжет, сюжет элементлары. Композиция: тышкы һәм эчке корылыш. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Әсәрдә сурәтләнгән дөнья. Пейзаж, портрет. Психологизм. Әдәби әсәрдә урын һәм вакыт, хронотоп. Текст: эпиграф, багышлау, көчле позиция.

Әдәби иҗат. Сәнгати алымнар һәм стиль. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту (ретроспекция). Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Әдәби сөйләм: хикәяләү, сөйләшү (диалог), сөйләү (монолог). Лирик чигенешләр. Тезмә һәм чәчмә сөйләм үзенчәлекләре. Ритм һәм рифма, тезмә, строфа. Шигырь төзелеше. Көлке: юмор, сатира, сарказм, шарж. Язучы стиле: көлке, тәнкыйди, фаҗигале, экзистенциаль, публицистик һ.б. башлангычлар.

Әдәбият тарихы. Традицияләр, яңачалык. Дини әдәбият, дөньяви әдәбият.

Әдәби барыш. Әдәби процесс (барыш); чор әдәбияты.

“Татар урта мәктәпләре өчен әдәбият программалары” укучылар үзләштерергә тиешле язучыларны, аларның әсәрләрен һәм әдәбият теориясеннән темаларны гомумән күрсәтү белән чикләнә. Аларның **эчтәлеге** дәреслекләрдә ачыла. Әдәбият дәресләрен тел дәресләре белән тыгыз алып бару күздә тотыла. Бу укучылар сүзнең мәгънәсен, кулланыш үзенчәлеген, “тәмен” дөрес тоярга өйрәнсен өчен эшләнә. Өй эшләре күләме дәрестә башкарылганның өчтән бер өлешеннән артмаслык итеп билгеләнә. Яңа материалны аңлатуда төрле алымнар кулланыла, шулай да әңгәмә алымы өстенлек ала. Программада бирелгән текстлар өчкә бүлеп өйрәнелә: текстны уку һәм анализлау аркылы җентекләп тикшерү, укып фикер алышу өчен гомумирәк тикшерү, сыйныфтан тыш уку өчен мөстәкыйль рәвештә үзләштерү.Беренче төркемдәге әсәрләр башлычы укытучы җитәкчелегендә анализлана. Икенчеләрен тикшерүдә укучылар мөстәкыйльлек ягыннан активрак катнаша. Өченчеләрен балалар тулаем мөстәкыйль үзләштерәләр. Текстны дәрестә уку дәвамында авторның образлы фикерләве балалар күңелендә кала, чөнки китап укыганда, анда тасвирланган күренешләр даими күз алдына китереп барыла. Шулай итеп уку процессы һәрвакыт акыл эшчәнлегенә күнегү булып тора, зиһенне ачарга булыша. Шуның белән беррәттән укучыларга матур әдәбият укуга ихлас балалар гадәттә ачык фикерле, зирәк, башка фәннәрдән дә әйбәтрәк өлгерүчән булалар икәнлеге төшендерелә. Әдәби әсәрне укып төшенү – рухи баю, күңелгә яңа хәзинә өстәү дигән сүз ул.

Программада, кече күләмле әсәрләр белән беррәттән, зур повесть, романнар да кертелгән. Хикәяләр белән башлыча дәрестә таныштырыла, шигъри әсәрләр кат-кат укып чыгыла. Әмма зур күләмле әсәрләрне өйрәнгәндә, дәрестә уку белән өйдә укуны аралаштырырга туры килә. Кайбер бүлекләрне укучыларга мөстәкыйль үзләштерергә дә туры килә. Дәрестә кызыксыну уятып, бөтен әсәрне укып чыгарга да киңәш бирелә.

Әдәбият дәресләрендә өйрәнгән төрле төрдәге әсәрләрне әдип сүзләре белән мөмкин кадәр төгәлрәк сөйләп чыгарга өйрәтү күздә тотыла. Чөнки укучы бу очракта иң күркәм, мәгънәле, образлы, җанлы тел белән, кайчак лирик, юмористик, музыкаль аһәңле сөйләм белән, оста тел белән очраша.Автор язганны даими рәвештә сөйләп чыгу укучының сөйләм теле баюына, эзлекле һәм бәйләнешле сөйләм теле үсүенә булыша. Эчтәлек сөйләү – сурәтләнгән вакыйгаларны, автор әйтергә теләгәннәрне үз сүзләрең белән кыскача гына сөйләп бирү, сюжетны бәян итү дигән сүз ул. Ә сюжет - әсәрнең иң мөһим, даими өлешләреннән берсе ул, чөнки матур әдәбият тормышны хәрәкәттә чагылдыра, ә сюжет әнә шул яшәеш агымын дөре бирүгә хезмәт итә.

Дәресләрдә язучылар иҗаты турында мәгълүмат төрлечә бирелә: кыскача гына мәгълүмат бирү белән бергә кайбер язучылар иҗатына җентекләбрәк дә тукталына. Аерым язучылар иҗатын өйрәнгәндә өстәмә материаллардан да файдаланыла. Программада әсәрләр өйрәнү белән бергә тыгыз рәвештә матур әдәбиятның үзенчәлекләрен белеп калырлык дәрәҗәдә теоретик төшенчәләр дә бирелә.

8 нче сыйныфта әдәбият фәненең эчтәлеге

Программа нигезендә үтелергә тиешле төп темаларга дәресләр бүленеше түбәндәгечә:

Әсәрләрне өйрәнү – 47 дәрес

Сөйләм үстерү – 16 дәрес

Дәрестән тыш уку – 7 дәрес

Резерв дәресләр - 1

--“Идегәй” дастанын уку һәм анализлау . Дастан турында төшенчә – 2

--Ф.Кәриминең “Салих бабайның өйләнүе” хикәясен укып фикер алышу – 2

--М.Фәйзинең “Галябану” драмасын уку һәм анализлау – 3

Ш.Камалның “Акчарлаклар” повестеннан “Егет елый” бүлеген укып фикер алышу – 2
--Ш.Бабич иҗаты буенча дәрестән тыш уку дәресе – 1
--Һ. Такташның “Алсу” шигырен һәм “Киләчәккә хатлар” поэмасын уку һәм анализлау – 3
--Һ.Такташның “Мәхәббәт тәүбәсе” поэмасы буенча дәрестән тыш уку дәресе – 1
--Г.Бәшировның “Туган ягым – яшел бишек” повестеннан өзекләрне укып фикер алышу – 4
--Р.Фәйзуллинның шигырьләре буенча дәрестән тыш уку («Җаныңның ваклыгын сылтама заманга...» шигыре) – 1
--М.Җәлилнең тоткынлыкта язган шигырьләрен уку һәм анализлау – 4
--Г.Әпсәләмовның “Алтын йолдыз” романыннан өзекләрне уку һәм фикер алышу – 4
--М.Юнысның “Шәмдәлләрдә генә утлар яна” повестеннан өзек уку һәм анализлау – 3
-- Н.Фәттахның “Ител суы ака торур” романы буенча укып фикер алышу – 4
--Т.Миңнуллинның “Бәхетле кияү” драмасын уку һәм анализлау – 2
--А. Гыйләҗевнең “Язгы кәрваннар” әсәрен укып фикер алышу – 3
--С.Сөләйманованың шигырьләрен уку һәм анализлау – 3

ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының “Федераль дәүләт белем стандартлары нигезендә мәктәпләрдә татар телен һәм әдәбиятын укыту турында”гы №12138/13 хаты (07.09.2013), шул хатка әдәбият фәнен укыту буенча №12192/13 (09.09.2013) аңлатмасы һәм татар теле укытучыларының район методик берләшмәсе карары нигезендә (Беркетмә № 2, 09.09.2013 нче ел) программага түбәндәге әсәрләр кертелде һәм аларга дәресләр саны һәм төре түбәндәгечә бүленде:

Мөхәммәдьярның «Нәсыйхәт» шигыре һәм М.Гафуриның «Нәсыйхәт» шигыре – 1 сәг
Муса Акъегетнең «Хисаметдин менла» повесте. – 2 сәг
Ш.Камалның «Буранда» хикәясе. – 1 сәг
Ф.Әмирханның «Бер хәрабәдә» хикәясе. – 2 сәг
Ф.Борнашның «Таһир-Зөһрә» трагедиясе. – 1 сәг (ДТУ)
Г.Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» повесте (мөстәкыйль уку өчен) – 2 сәг
Т.Миңнуллинннның «Әлдермештән Әлмәндәр» драмасы – 1 сәг (ДТУ)
Ф.Яруллинның «Җилкәннәр җилдә сынала» повесте (мөстәкыйль уку өчен) - 1 сәг(ДТУ)
М.Әгъләмовның «Каеннар булсаң иде», «Учак урыннары» шигырьләре. – 1 сәг (ДТУ)

Бәйләнешле сөйләм үстерү өчен барлыгы 16 сәгать вакыт бирелә.

Шулар арасында әдәбият дәресләрендә программа буенча түбәндәге эш төрләрен үтәү каралган:

- Бирелгән әдәби образ бәяләмә бирү.
- Сочинениеләргә материал туплау, аларны эзлекле тәртипкә китерү.
- Портрет яки туган як табигате җирлегендә, укыган әсәр буенча сочинение-хөкем йөртү, сочинение-сыйфатлама, сочинение – хикәяләү язу.
- Сөйләм төрләрен сөйләмә һәм язма формада ныгыту. телән сөйләм-хөкем йөртү төзү.
- Берәр өй сочинениесен һәм дәрестә язган сочинениене бергәләп тикшерү һәм анализлау.

- Программага кертелгән әсәрләр яки алардан сайланган өзекләрне сәнгатьле итеп уку, эчтәлекне тулы, кыскартып яки киңәйтеп сөйләү.
- Укыган әдәби әсәргә яки аның бер өлешенә рецензия язарга өйрәнү.
- Әсәргә катлаулы план төзү, шул план нигезендә диалогик һәм монологик сөйләмнәр төзү.

Әдәбият теориясеннән түбәндәгеләрне өйрәнү күздә тотыла:

1. Дастан турында төшенчә.
2. Мәгърифәтчелек һәм мәгърифәтче язучылар турында кыскача белешмә.
3. Музыкаль драма турында төшенчә.
4. Поэмада хатлар формасы – эпистоляр жанр турында төшенчә.
5. Идея турында төшенчә.
6. Автобиографик әсәр турында төшенчә.
7. Роман турында төшенчә.
8. Сатира турында төшенчә.
9. Тарихи роман турында төшенчә.

ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының “Федераль дәүләт белем стандартлары нигезендә мәктәпләрдә татар телен һәм әдәбиятын укыту турында”гы 17291/14 №лы хаты (04.09.2014.)на һәм Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теле һәм әдәбиятыннан ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының 933/14 нче №лы боерыгы белән расланган урнәк программага, шул программага нигезләнеп дәреслек авторлары Ф.А.Ганиева,Ч.Р.Рамазанова лар төзегән “Татар телендә гомуми төп белем бирү мәктәпләренең 8 нче сыйныфы өчен татар әдәбиятыннан авторлык (эш) программасы (Казан, 2014 нче ел)на нигезләнеп укучыларга дәрестән тыш уку өчен һәм ятлау өчен яңа программадан түбәндәге әсәрләрне дә тәкъдим итәргә мөмкин:

Дәрестән тыш уку өчен әсәрләр

1. Мәдинә Мәликова “Чәчкә балы”

2. Фәүзия Бәйрәмова “Кыңгырау”

3. Татар әдәбиятында шагыйрәләр иҗаты: Л.Шагыйрьҗан, Э.Мөэминова, Н.Сафина, Р.Вәлиева, Б.Рәхимова, Э.Шәрифуллина, А.Минһаҗева. Шагыйрәләр иҗатын өйрәнеп, проектлар яклау дәресе.

4. Хәзерге татар әдәбиятында яшьләр иҗаты. Проектлар яклау дәресе

Ятлау өчен әсәрләр:

1. *Г.Тукай “Мәхәббәт” шигыре.*
2. *Фатих Кәримнең «Сибәли дә сибәли» яки «Ант» шигырьләре.*
3. *Равил Фәйзуллинның “Якты моң”шигыре.*
4. *Мөдәррис Әгъләмовның “Каеннар булсаң иде” яки “Учак урыннары” шигыре.*
5. *Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» моңсу комедиясеннән өзек.*

Укучыларның укуын һәм белем-күнекмәләрен бәяләү.

Укучыларның 1 минутка уку тизлеге түбәндәгечә бәяләнә:

	Иҗек саны		Сүз саны	
	1 яртыеллык	2 яртыеллык	1 яртыеллык	2 яртыеллык
V	155-235	160-250	65-105	70-110
VI	160-250	170-270	70-110	75-115
VII	170-270	180-280	75-120	80-125
VIII-IX	180-280	190-290	80-125	85-130

Искәрмә. Эчтән уку тизлеге, кычкырып уку белән чагыштырганда, 5-7 нче классларда – 30-40 % ка, ә 8-9 нчы классларда 40-50 % ка югырырак була.

Уку барышында үтәлергә тиешле фонетик, орфоэпик, пунктуацион, грамматик таләпләрнең үтәлешенә нигезләнеп, бәяләр куелырга мөмкин.

№	Таләпләр	Билге
1.	Шул сыйныфка таләп ителгән күләмдәге сүзләр (текст) тиз, ачык, дөрес әйтелеп, фикер аңлаешлы бирелсә, ягъни: - фонетик үзенчәлекләр (хәрефләрнең укылыш үзенчәлекләре) дөрес бирелсә; - татар әдәби теленең орфоэпик нормалары (сүзнең язылыш һәм әйтелеш үзенчәлекләре) сакланса; - җөмләләр сөйләмнең төп структур берәмлекләренә (сүзләр – иҗекләргә, җөмлә - сүз тезмәләре һәм сүзләргә, мәгънәле кисәкләргә) дөрес бүленсә; - тукталышлар (паузалар) дөрес ясалса, сүз басымы һәм логик басым дөрес укылса яисә куелса, - интонацион яктан тексттагы җөмләләр дөрес тавыш белән укылса; Укытучының текст эчтәлегеннән чыгып бирелгән сорауларына төгәл җавап бирелсә;	“5”ле билгесе куела.
1.	Таләп ителгән күләмдәге сүзләр (текст) тиешле тизлектә укылса, ләкин кайбер сүзләрнең әйтелешендә фонетик, орфоэпик үзенчәлекләр тиешенчә үтәлмәсә, ягъни: - кайбер сүзләрне укыганда, сүзләрнең укылыш үзенчәлекләре орфоэпик нормаларга туры килмәсә;	“4”ле билгесе куела.

  2.	- сөйләмнең структур бүленешендә кайбер хаталар булса; - җөмләне укыганда, интонацион яктан 1-2 төгәлсезлек җибәрелсә; Укытучының сорауларына төгәл җавап бирелсә;	
1. 2. 3.	Уку тизлеге вакыт чикләренә сыймаса һәм уку барышында 3-4 фонетик, 2-3 орфоэпик хата җибәрелсә; Текст сөйләм берәмлекләренә тиешенчә бүленмәү сәбәпле, интонация төгәл бирелмәсә; Текстны аңлап та, сорауларга бирелгән җавапларда төгәлсезлекләр булса;	“3”ле билгесе куела.
1. 2. 3. 4.	Тиешле тизлектә уку күнекмәләре булмаса; Уку барышында үтелгән орфограммаларда төгәлсезлекләр күп кабатланса; Уку барышында җибәрелгән фонетик, орфоэпик, интонацион хаталар текст эчтәлеген аңлауга комачауласа; Текст эчтәлеге буенча бирелгән сорауларга өлешчә генә җавап алынганда.	“2”ле билгесе куела.

Телдән җавапларны бәяләү.

Телдән җавап бирү – тәкъдим ителгән теманы сөйләү формасында була.

М а т е р и а л:

1) программа материалы буенча бирелгән яисә үзе сайлап алган тема;

2) эчтән укылган текстның (нигездә, әдәби әсәрдән яисә әдәбият дәреслегеннән алынган, күрсәтелгән яисә үзе сайлап алган) эчтәлеге.

С ө й л ә ү г ә б и р е л ә т о р г а н в а к ы т:

V - VI класста 2-5 минут.

VII класста 3-6 минут.

VIII класста 4-7 минут.

IX класста 5-7 минут.

X - XI классларда 7-10 минут.

Әдәбият дәфтәренә таләпләр

Әдәбият дәфтәрендә һәр уку елы дәвамында түбәндәге төп язмалар була:

1) планнар
2) эчтәлекне хикәяләп язу
3) цитаталар (күчереп язу)
4) аңлатмалар (сүз һәм төшенчәләргә)
5) фикер язмалары (үз фикереңне язып кую)
6) укучы үзе иҗат иткән әдәби әсәрләр (хикәяләр, шигырьләр, мәзәкләр, сценарийлар һ.б)
7) халык авыз иҗатыннан җирле материаллар

8) тезислар (8-9 кл.)
9) конспектлар (8-9 кл.)
10) рефератлар (8-9 кл.).

Әдәбият дәфтәрендә бары тик программа материалын үзләштерүгә һәм аны язып бирә белергә өйрәтә торган язмалар гына булырга тиеш. Язма эшләр сочинение таләпләре белән бәяләнә.

Әдәбияттан белем дәрәҗәсен бәяләү соңгы чиктә сочинение яздыру белән йомгакланса да, өлгереш билгеләре чыгарган вакытта аның белән генә чикләнмичә, уку, сөйләү, телдән җавап бирү дә исәпкә алына.

Укуга карата төп таләп – сәнгатьле уку.

Уку материалы:

1. Укучы үзе язган текст яки сочинение.
2. Әдәби әсәрдән, публицистик һәм фәнни хезмәттән өзек.

Материалның күләме:

Һәр класс өчен билгеләнгән сочинение күләме икеләтә алына.

Материалны сайлап алу:

1. Укучы үзе сайлый, үзе теләгән текстны укый.
2. Укытучы күрсәтмә бирә.

Укуны әдәбият фәне буенча бәяләү өчен таләпләр:

1. Уку тел (грамматика) фәне буенча уңай билге куярлык булсын.
2. Сәнгатьле яисә логик сәнгатьле (текстның характерыннан чыгып) башкарылсын.
3. Уку интонациясен бөтен текстка һәм аның аерым өлешләренә карата укучы аңлатып бирә белсен.

И с к ә р м ә. Уку интонациясен аңлатканда:

1. V – VII классларда интонациянең текст эчтәлегенә карата булган ягын аңлату җитә (ягъни объектив эчтәлектән чыгып).
2. VIII класста авторның текстттагы эчтәлеккә мөнәсәбәтен чагылдыру дәрәҗәсенә бәйләп аңлату да таләп ителә.
3. IX - XI классларда укучы, болар өстенә, текст эчтәлегенә үзенең мөнәсәбәтен, тыңлаучыларга ничек тәэсир итәргә, аларда нинди хисләр уятырга теләгәнлеген дә аңлатырга тиеш.

Соңгы ике таләптән берсенең үтәлмәве тел буенча куелган билгене – бер баллга, икесенең дә кимчелекле үтәлүе билгене ике баллга киметә. Икесе дә бөтенләй үтәлмәгән булса, әдәбияттан “2”ле куела.

Агымдагы, арадаш һәм йомгаклау аттестациясендә укучыларның белемнәрен бәяләү материаллары:

Укучыларның белемнәрен бәяләү максатыннан, программа нигезендә 8 нче сыйныфта контроль тест яки программага нигезләнеп, үтелгән темалар буенча сорауларга җавап формасындагы контроль эш үткәрү каралган. Контроль эш һәм тест үткәрү өчен материаллар “Мәгариф” журналыннан, төрле методик җыентыклардан, интернет ресурслардан , edu/tatar/ru сайтындагы сообществолардан алына һәм программага нигезләнеп, дәреслек буенча укытучы тарафыннан төзелә.

Дәресләрне укытуны тематик планлаштыру

Фән <u>*Татар әдәбияты*</u>

Сыйныф <u>8</u>

Укытучы <u>*Әхмәтшина Лариса Михаил кызы*</u>

Дәресләр саны

Сыйныфлар	Барлыгы	Атнага
8	70	2

Планлаштырылган контроль эшләр

Сыйныф	Барлыгы	Административ к/э	Зачетлар	Тестлар
8	6	2	-	-

Программа

“Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен татар әдәбиятыннан программа” (5-9 нчы сыйныфлар) Төзүче авторлар: Д.Ф.Заһидуллина, Н.М.Йосыпова, Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2013 ел.

Дәреслекләр

Сыйныф	Автор	Дәреслек	Нәшрият	Басма елы
8	А.Г.Әхмәдуллин, Ф.Ә.Ганиева	“Татар урта гомуми белем бирү мәктәбенең 8 нче сыйныфы өчен әдәбият дәреслеге”	Казан, “Мәгариф” нәшрияты	2006

Өстәмә әдәбият

Сыйныф	Автор	Дәреслек	Нәшрият	Басма елы
8	А.Г.Әхмәдуллин	“8 нче сыйныф өчен әстәмә әдәбият”	Казан, “Хәтер” нәшрияты	2006

№	Дәрес темасы Дәрес эчтәлеге элементлары	Дәрес тибы	Материалны үзләштерүнең планлаштырылган нәтиҗәсе	Укучылар эшчәнлеге төрләре	Контроль формасы	Дата	
						план	факт
			1 нче чирек				
	Татар халык авыз иҗаты. Дастан жанры - 2						
1	Татар халык авыз иҗаты. Дастан турында төшенчә. “Идегәй” дастаны. Идегәй образы. Дастан героеның тарихи җирлеге.	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	Дастан төшенчәсе белән таныштыру, әсәрнең тарихи җирлеген табарга өйрәтү	Дастан төшенчәсен белү, эчтәлек белән танышу, эчтәлек буенча әңгәмә	Шигъри формада бирелгән дастанның эчтәлеген сөйләү.	03.09	
2	“Идегәй” дастаны. Ватан һәм милли азатлык мәсьәләләренең хәл ителеше.Әсәрнең сәнгатьчә эшләнеше, тел байлыгы.	Катнаш	Дастанга салынган төп фикерне ачыклау, әсәр анализларга өйрәтүне дәвам итү	Сәнгатьле уку күнекмәләрен үстерү, тулы эчтәлек белән танышу, телдән анализ.	Яттан сөйләү	05.09	
	Мәгърифәтчелек әдәбияты - 3						
3	Фатих Кәриминең тормышы, иҗаты турында белешмә бирү. “Салих бабайның өйләнүе” хикәясен телен гадиләштереп һәм эчтәлеген кыскартып укып өйрәнү.	Яңа белем нәрне үзләш терү	Ф. Кәриминең тормыш юлы һәм иҗаты белән таныштыру, әсәр белән танышуны башлау	Биография белән танышу, эчтәлек белән танышу, эчтәлек буенча әңгәмә	Аңлап укуны тикшерү.	10.09	
4	Ф.Кәриминең “Салих бабайның өйләнүе” хикәясе.Хикәядә шул чордагы гореф-гадәтләрнең, кешеләр арасындагы күркәм мөнәсәбәтләрнең төгәл чагылдырылуы. Салих карт холкындагы уңай сыйфатлар, кайбер ярамаган шөгыльләре. Мәгърифәтчелек әдәбияты һәм	катнаш	Образга характеристика бирү аша төп фикерне ачыкларга өйрәтү, әсәрне анализлау	Образга характеристика бирү аша төп фикерне ачыклау	Дөрес укуны тикшерү	12.09	

	мәгърифәтче язучылар турында кыскача белешмә.						
5	**ДТУ. Муса Акъегет "Хисаметдин менла" повесте. Әсәрдә мәгърифәтчелек идеяләренең чагылышы. Үзәк геройлар - шәхес иреге өчен көрәшүчеләр, аларның асыл сыйфатлары.**	Катнаш	Мөстәкыйль рәвештә өйрәнгән әсәрне анализлау күнекмәсен камилләштерү.	Укучыларның өйрәнгән әсәргә мөнәсәбәтен үз сүзләре белән белдерү күнекмәләрен үстерү.	Мөстәкыйль укыган әсәр турында сөйләү, анализ	17.09	
	ХХ гасырның 20 нче - 30 нчы еллар әдәбияты - 11						
6	М.Фәйзинең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Галиябану” драмасын укып өйрәнә башлау. Рольләргә бүлеп уку. Музыкаль драма төшенчәсе бирү. Татар сәнгатендә музыкаль драма туу.	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	Әдипнең тормыш һәм иҗат юлыннан төп фактлар белән танышу. Татар сәхнә сәнгатен һәм татар театрын үстерүдә аның зур хезмәтен билгеләү. Сәхнә әсәренең эчтәлеген укып өйрәнү	Әсәрнең эчтәлеген укып өйрәнү һәм эчтәлеген үз сүзләрең белән сөйләү; Музыкаль драма төшенчәсен белү	Драманың эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү	19.09	
7	М.Фәйзинең "Галиябану" драмасы. Драмада конфликт. Әсәрдә реалистик һәм романтик алымнар. Галиябану, Хәлил, Исмәгыйль образлары.	Белем-күнекмәләрне үстерү дәресе	Әсәрнең фокусы турында төшенчә бирү (А.Яхин методикасы буенча). Фокуска нигезләнеп әсәр эчтәлеген аңлату.	Образларның эш-гамәлләренә бәя бирү, чишелешнең башка юлларын эзләп карау, ролләргә бүлеп уку	Образлар турында сөйләү, аларга язма бәяләмә	24.09	
8	М. Фәйзинең "Галиябану" драмасы. Драманы анализлау.Олы мәхәббәтнең иҗтимагый тигезсезлек белән бәрелешүе. Бу конфликтның хәл ителешендә кешеләр холкының роле.	Ныгыту	Драма әсәрләрен анализлау, төрле образлар исеменнән сөйләү күнекмәләре	Бергәләшеп фикерләшү нигезендә драманың идеясен табу, тормыш белән бәйләү һәм нәтиҗә ясау.	Драма әсәрен анализлау	26.09	
9	Шәриф Камал. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. "Буранда" хикәясен укып	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	.Әдипнең тормыш һәм иҗат юлыннан төп фактлар белән танышу.	Әдипнең дәреслектә бирелгән тормыш юлын укып өйрәнү	Хикәянең әсәрнең эчтәлеген	01.10	

	өйрәнү һәм хикәянең эчтәлеге буенча сөйләшү.		Татар әдәбиятын үстерүдә аның керткән өлешенә бәя бирү.	һәм сөйләү. “Егет елый” бүлеген укып өйрәнү.	сөйләү		
10	Ш.Камалның “Акчарлаклар” повесте. Әсәрдә сезонлы эшчеләр тормышының яктыртылышы.Әсәрнең "Егет елый" бүлеген укып өйрәнү.	Белем-күнекмәләрне үстерү дәресе	Образларга бәяләмә бирү күнекмәләрен ныгыту. Укыган өлештән чыгып образларга бәяләмә бирү, шулар нигезендә әсәрнең идеясен билгеләү күнекмәләрен ныгыту.	Гариф образына хас булган сыйфатларны бергә туплау. Әдәби образларга бәя бирү күнекмәләрен ныгыту. Бүлекнең эчтәлеген сөйләү.	Әңгәмәдә катнашу, эчтәлеген сөйләү	03.10	
11	"Егет елый" бүлеген анализлау.Гариф, Газизә, Шәрәфи карт образлары, аларның үзара мөнәсәбәтләре. Үзара мөнәсәбәтләрдә җылылык, эчкерсезлек, самимилек. Кешелек сыйфатларының өстенлек алуы. Әсәрдә символлар, алар аша әсәр идеясенең бирелеше.	Йомгаклау	Символизм төшенчәсе бирү аны әсәр нигезендә ныгыту, җанлы һәм җансыз образлар төшенчәләрен искә төшерү һәм ныгыту	Символизм төшенчәсен әәсәр дәге мисаллар нигезендә аңлату. Әсәргә карата үз фикереңне белдерү.	Әсәргә анализ, идеясен билгеләү	08.10	
12	**СҮ."Акчарлаклар" әсәреннән алынган өзек буенча сочинение язу "Егет кеше еларга тиешме?"**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү. Бәйләнешле язма сөйләм төзү.	План нигезендә бәйләнешле язма сөйләм төзү. Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү.	Сочинение	10.10	
13	**ДТУ.Мөхәммәдьяр иҗаты, аның "Нәсыйхәт" шигыре, анда әйтелгән фикерләр**	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Мөстәкыйль рәвештә өйрәнгән әсәрне анализлау	Укучыларның өйрәнгән әсәргә мөнәсәбәтен үз сүзләре белән белдерү	Мөстәкыйль укыган әсәр турында сөйләү, шигырьгә	15.10	

				күнекмәләрен үстерү.	анализ		
14	**ДТУ М.Гафуриның "Нәсыйхәт" шигыре. Бер үк исемдәге ике шигъри әсәрдә яктыртылган фикерләрне чагыштыру.**	Катнаш	Мөстәкыйль рәвештә өйрәнгән бер исемдәге ике әсәрне анализлау күнекмәсен камилләштерү.	Укучыларның өйрәнгән әсәргә мөнәсәбәтен үз сүзләре белән белдерү күнекмәләрен үстерү.	Мөстәкыйль укыган әсәр турында сөйләү, чагыштырма анализ	17.10	
15	**ДТУ "Халкым өчен" . Ш.Бабичның тормыш һәм иҗат юлы турында белешмә бирү. "Халкым өчен", "Скрипка", "Мандолин", "Язгы җыр" шигырьләре аша шагыйрь иҗаты белән танышу.**	Катнаш Дәрестән тыш уку	Мөстәкыйль рәвештә өйрәнгән әсәрне анализлау күнекмәсен камилләштерү.	Укучыларның өйрәнгән әсәргә мөнәсәбәтен үз сүзләре белән белдерү күнекмәләрен үстерү.	Мөстәкыйль укыган әсәр турында сөйләү, анализ	22.10	
16	Ф.Әмирханның тормыш юлы һәм иҗаты турында белемнәрне искә төшерү. "Бер хәрабәдә" хикәясенең эчтәлеген укып өйрәнү.	Катнаш	Әдипнең тормыш һәм иҗат юлыннан төп фактларны белү. Өстәмә чыганаклардан дөрес файдаланырга өйрәнү. Фәнни фикерләү сәләтен камилләштерү. Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү.	Хикәянең эчтәлеген укып өйрәнү һәм эчтәлекне сөйләү күнекмәләрен ныгыту.	Хикәянең эчтәлеген сөйләү	24.10	
17	Ф.Әмирханның "Бер хәрабәдә"хикәясен анализлау. Тормышның алдавыч якларына һәм тормышта яшәү мәгънәсенә бәя бирү.	Ныгыту	Язучының бала кичерешләрен оста тасвирлавы. Хикәяне анализлаганда язучының бала кичерешләрен оста тасвирлавын һәм аны вак детальләр ярдәмендә бирүен ассызыклау. Мәрхәмәтлелек, шәф-катьлелек кебек сый-	Чәчмә әсәрне анализлау күнекмәләрен үстерү, укучыларның бәйләнешле сөйләмен үстерү.	Хикәягә анализ, сораулар төзү	29.10	

			фатларның бала күңе-ленә тәэсирен күзәтү.				
18	Һ.Такташның тормыш юлы һәм иҗаты буенча белемнәрен искә төшерү һәм тулыландыру. “Киләчәккә хатлар” поэмасын өйрәнү. Эпистоляр жанр.	Белем-күнекмәләрне үстерү дәресе	Әдипнең тормыш һәм иҗат юлыннан төп фактларны белү. Әсәрне сәнгатьле уку, аның төзелешендәге үзенчәлектән чыгып, шагыйрьә белү. Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү.	Язучының иҗаты турында тулырак белү һәм әсәрнең язылу тарихы турында сөйләү. “Киләчәккә хатлар” поэмачын уку, эпистоляр жанрга билгеләмә бирү, аның әдәбиятта тоткан урынына бәя бирү	Сәнгатьле уку, телдән сөйләү	31.10	
2 нче чирек							
19	Һади Такташның “Киләчәккә хатлар” поэмасын өйрәнүне дәвам итү. Утызынчы еллар башындагы иҗтимагый тормышның, социаль - психологик каршылыкларның киң күренешен сурәтләү, киләчәккә ныклы ышаныч белдерү. Поэмада хатлар формасы. Идея турында төшенчә.	катнаш	Поэманың эчтәлеге белән танышуны дәвам итү, поэманың идеясен утызынчы еллар башындагы иҗтимагый тормышның, социаль - психологик каршылыкларның киң күренеше аша сурәтләнүен аңлау, әсәрдән чыгып, шул чорга бәя бирү	Поэманы аңлап уку, эчтәлек буенча әңгәмә. Поэманың идеясен билгеләп эзләү	Сәнгатьле уку, сорауларга җавап	12.11	
20	Һади Такташның “Алсу” шигырен укып өйрәнү. Яшәү шатлыгы, оптимизм, үзеңне бәхетле тою хисләре чагылышы. Рефрен турында белешмә.	катнаш	“Алсу” шигырен укып өйрәнү,әсәрнең шагыйрь тормышына кагылышлы булуын ассызыклау; яшәү шатлыгы, оптимизм, үзеңне бәхетле тою хисләренең чагылышы. Рефрен юллар турында белешмә бирү	Сәнгатьле уку, шигъри әсәрне үз сүзләрең белән сөйли белү, әсәрдән өзекләр китереп үз фикереңне дәлилләү	Сәнгатьле уку, эчтәлеген сөйләү, образга телдән бәяләмә бирү, сорауларга җавап бирү	14.11	

21	**СҮ. Әдәби образга бәяләмә бирү. Һ.Такташның "Алсу" шигырендәге Алсу образына бәяләмә язу.**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү. Сыйфатлама, эмоциональлек, модальлек элементларын кертеп, әдәби образга характеристика(бәяләмә) яза белү.	Мөстәкыйль рәвештә план нигезендә бәяләмә язу.	Образларга бәяләмә	19.11	
	Әдәбиятта нәфис-бизәкле стиль - 4						
22	Гомәр Бәширов. Язучы иҗаты турында кыскача белешмә. “Туган ягым – яшел бишек” әсәреннән өзекләрне укып өйрәнә башлау.	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	Әдипнең тормыш һәм иҗат юлыннан төп фактларны белү. Повестьның автобиографик фактларга истәлеккә корылган булуына басым ясау, шундый әсәрләрне мисал китерү	Әдипнең тормыш юлын сөйләү, сорауларга җавап бирү. Дәреслектә бирелгән цитаталарга аңлатма бирү.	Әңгәмәдә катнашу, сәнгатьле укуны бәяләү	21.11	
23	Г.Бәшировның “Туган ягым – яшел бишек” әсәреннән өзекләр. “Сандугачны кем үтерде?”, “Язгы сабан туйлары” бүлекләрен өйрәнү. Халыкның ерак тарихтан килә торган яшәү рәвеше, рухи байлыгы, әхлак кагыйдәләре.	Белем-күнекмәләрне үстерү дәресе	Әсәр исеменә салынган мәгънәләрнең берничә булуын билгеләп үтү. Әсәрне укыганда аның (әдипнең) теленә игътибар итәргә кирәклеге. Халыкның ерак тарихтан килә торган яшәү рәвеше, рухи байлыгы, әхлак кагыйдәләренә игътибар итү	Әсәрне укып өйрәнү һәм эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү. Образларга хас сыйфатларны мисаллар нигезендә дәлилләп аңлату.	Сәнгатьле укуны бәяләү, эчтәлеген сөйләү, анализ,әңгәмә дә катнашу	26.11	
24	Г.Бәширов “Туган ягым – яшел бишек” әсәреннән өзекләр. “Орлык чыккан көн”бүлеген анализлау. Халыкның гореф-гадәтләре чагылышы.	Ныгыту	Әсәр эчтәлеген текстка мөмкин кадәр якын итеп сөйләү. Сөйләмне мөмкин кадәр образлы итеп төзү (сөйләү), синоним	Әсәрне укып өйрәнү һәм эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү. Образларга хас сыйфатларны	Сәнгатьле укуны бәяләү, эчтәлеген сөйләү, сорауларга	28.11	

			сүзләрдән тиешенчә файдалану, сүз һәм фразаларны урынсызга кабатламау, төрле төзелештәге җөмләләр белән эш итү.	уку барышында мисаллар нигезендә тагын да тулыландыру һәм геройларның эш-гамәлләренә шулардан чыгып бәя бирү.	җавап, әңгәмәдә катнашу		
25	Г.Бәширов “Туган ягым – яшел бишек” әсәрен өйрәнүне йомгаклау. Әсәрнең автобиографик хасияте.	Йомгаклау	Автобиографик әсәр төшенчәсен ныгыту. Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү. әсәр исеменә салынган берничә мәгънәне ачыклау һәм үз сүзләрең белән дәлилләү.	Әсәрне өйрәнүгә йомгак ясау. Повестька анализ ясау, чәчмә әсәргә анализ ясау күнекмәләрен ныгыту. типиклык төшенчәсенә тормыштан чыгып, үз сүзләре белән мисаллар китерү һәм дәлилләү.	Сәнгатьле укуны бәяләү, эчтәлеген сөйләү, анализ,әңгәмәдә катнашу	03.12	
26	**СҮ. Г Бәшировның “Туган ягым – яшел бишек” әсәре буенча контроль сочинение язарга әзерләнү.**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Укыган әсәр буенча үз фикереңне белдереп бәйләнешле сөйләм төзү. Сочинение язу өчен мөстәкыйль план төзү һәм шул план нигезендә эшләү.	План нигезендә бәйләнешле язма сөйләм төзү. Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү.	Караламада эшләү.	05.12	
27	**СҮ.Контроль сочинение язу “Туган як – кадерле төбәк”**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү. Бәйләнешле язма сөйләм төзү.	Өйрәнгән чәчмә әсәрдән чыгып бирелгән темага сочинение язу.	Контроль сочинение	10.12	
	Әдәбиятта батырлык, кешене						

	зурлау һәм данлау поэтикасы, киләчәк хакына көрәш романтикасы - 13						
28	Муса Җәлилнең тормышы һәм иҗаты буенча белгәннәрне искә төшерү. Шагыйрьнең гражданлык һәм поэтик батырлыгы турында тулырак белешмә бирү. Муса Җәлилнең Бөек Ватан сугышы чоры иҗаты. Шигырьләренең язылу шартлары.	Катнаш, (белем-күнекмәләр-не үстерү һәм эзләнү дәресе)	Интернет ресурслар белән эшләү, шагыйрь иҗаты турында белгәннәрне искә төшерү, сугыш һәм тоткынлыктагы чоры гражданлык һәм поэтик батырлыгы турында тулырак белү, шул чордагы иҗатын өйрәнү	Шагыйрь биографиясе турында сөйләү, сәнгатьле уку	Телдән сөйләү, өстәмә чыганаклардан эзләү, аерым	12.12	
29	М.Җәлилнең тоткынлыкта язган шигырьләре. “Тик булса иде ирек”, “Соңгы җыр”шигырьләре мисалында лирик геройның ирекка, көрәшкә омтылышы. Яу кырында сугыша алмау үкенече, моңсулык.Лирик герой һәм шагыйрь хисләренең бердәмлеге төшенчәсе.	Катнаш	Лирик герой, лирика төшенчәләрен ныгыту; лирик геройның ирекка, көрәшкә омтылышы. Яу кырында сугыша алмау үкенече, моңсулык.Лирик герой һәм шагыйрь хисләренең бердәмлеге төшенчәсе.	Сәнгатьле уку, шигъри әсәргә анализ ясау күнекмәләре	Сәнгатьле уку, шигъри әсәргә анализ	17.12	
30	М.Җәлилнең “Серле йомгак” шигыре. Шигырьнең халык авыз иҗаты һәм образлары белән якынлыгы.	Катнаш	Шигырь иҗатында халык авыз иҗаты һәм образлары белән якынлыгы	Интерактив дәреслек белән эш, аудитория алдында чыгыш ясау	Яттан сөйләү	19.12	
31	М.Җәлилнең“Сандугач һәм Чишмә” балладасы. Поэтик предмет һәм җан ияләрен кешечә хис итәргә сәләтле итеп сурәтләү. Кош һәм Чишмә образлары ярдәмендә Туган ил азатлыгы өчен фидакарь көрәшнең изгелеген раслау. Баллада турында төшенчә.	катнаш	Поэтик предмет һәм җан ияләрен кешечә хис итәргә сәләтле итеп сурәтләү. Кош һәм Чишмә образлары ярдәмендә Туган ил азатлыгы өчен фидакарь көрәшнең изгелеген раслау. Баллада турында төшенчә	Баллада төшенчәсен белү, сәнгатьле уку, эчтәлекне үз сүзләрең белән сөйләү, анализ, тексттан дәлилләр китерә белү	Тест Сәнгатьле уку	24.12	
32	**СҮ. М.Җәлилнең**	Сөйләм	Укыган әсәр буенча үз	План нигезендә	Караламада	26.12	

	тоткынлыктагы иҗаты буенча сочинение язарга әзерләнү “Зинданнарны ватып чыккан җырлар”	үстерү һәм белемнәрне бәяләү	фикереңне белдереп бәйләнешле сөйләм төзү. Сочинение язу өчен мөстәкыйль план төзү һәм шул план нигезендә эшләү.	бәйләнешле язма сөйләм төзү. Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү.	эшләү.		
3 нче чирек							
33	**СҮ. Муса Җәлилнең Бөек Ватан сугышы чоры иҗаты буенча сочинение язу. ("Зинданнарны ватып чыккан җырлар")**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү. Бәйләнешле язма сөйләм төзү.	Өйрәнгән чәчмә әсәрдән чыгып бирелгән темага сочинение язу.	сочинение – хөкем йөртү	14.01	
34	Габдрахман Әпсәләмовның тормыш һәм иҗат юлы. “Алтын йолдыз” романы. Романның исеменә салынган мәгънә.	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	Әдипнең тормыш һәм иҗат юлы белән танышу. Романның автобиографик һәм реаль фактларга корылган булуы.	Әдипнең тормыш юлын сөйләү, сорауларга җавап бирү. Романнан кирәкле өзекләрне сайлап алу һәм укып өйрәнә башлау	Әңгәмәдә катнашу, хронологик таблица тутыру	16.01	
35	Г.Әпсәләмов “Алтын йолдыз” романы. Геройлар сугышка кадәр. Романда сугыш башлануның тасвирланышы . Романда яшьләрнең романтик образлары.	Белем-күнекмәләрне үстерү дәресе	Әсәр исеменә салынган мәгънәләрнең берничә булуын билгеләп үтү. Әсәрне укыганда аның (әдипнең) теленә игътибар итү. БВС чорында халыкта Җиңүгә ышаныч, аңа керткән өлеше, тиңдәшсез батырлыгына игътибар итү. Романның романтик рухы, югары ватанпәрвәрлек хисенең өстенлек итүе, моның әһәмияте	Әсәрне укып өйрәнү һәм эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү. Конспектлау һәм шуның буенча чыгыш ясау күнекмәләре	Сәнгатьле укуны бәяләү, әсәр эчтәлеген сөйләү, әңгәмәдә катнашу	21.01	

36	Г.Әпсәләмов “Алтын йолдыз” романы. Сугыш чорында геройлар, холык - омтылышларның сугыш кырында сыналуы.	Ныгыту	Әсәр эчтәлеген текстка мөмкин кадәр якын итеп сөйләү. Сөйләмне мөмкин кадәр образлы итеп төзү (сөйләү), синоним сүзләрдән тиешенчә файдалану, сүз һәм фразаларны урынсызга кабатламау, төрле төзелештәге җөмләләр белән эш итү.	Әсәрне укып өйрәнү һәм эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү. Тезислы конспект төзү һәм шуның буенча чыгыш ясау күнекмәләре	Сорауларга җавап бирү, әңгәмәдә катнашу	23.01	
37	Г.Әпсәләмов”Алтын йолдыз” романы, анда романтик пафос, романның әдәбиятта урыны, әһәмияте. Роман турында төшенчә.	йомгаклау	Роман турында төшенчә. Романда романтик пафос, романның татар әдәбиятының совет чорында һәм бүгенге вакытта тоткан урыны, әһәмияте	Әсәрне укып өйрәнү һәм эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү. Тезислы конспект төзү һәм шуның буенча чыгыш ясау күнекмәләре	Зур күләмле чәчмә әсәргә мөстәкыйль анализ ясау	28.01	
38	Миргазиян Юнысның тормыш һәм иҗат юлы турында белешмә. “Шәмдәлләрдә генә утлар яна”(“Биектә калу”) повесте. Повестьның тормыш материалларыннан чыгып икегә бүленүе, бу өлешләрдә хикәяләү үзенчәлекләре.	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	Әдипнең тормыш һәм иҗат юлы белән танышу. Романның автобиографик һәм реаль фактларга корылган булуы.	Әдипнең тормыш юлын сөйләү, сорауларга җавап бирү. Повестьтан өзекләрне укып өйрәнә башлау	Әңгәмәдә катнашу, язучының иҗат юнәлешен һәм әсәрләрен белү	30.01	
39	М.Юныс “Шәмдәлләрдә генә утлар яна” әсәрен өйрәнүне дәвам итү. Повестьта уздырылган фәлсәфи фикерләр, хикәяләүдә табигыйлек.	катнаш	Әсәр эчтәлеген текстка мөмкин кадәр якын итеп сөйләү. Сөйләмне мөмкин кадәр образлы итеп төзү (сөйләү), синоним сүзләрдән тиешенчә файдалану, сүз һәм	Әсәр эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү һәм вакыйгаларга бәя бирү	Сәнгатьле уку һәм әсәр эчтәлеген сөйләү	04.02	

			фразаларны урынсызга кабатламау, төрле төзелештәге җөмләләр белән эш итү.				
40	М.Юныс “Шәмдәлләрдә генә утлар яна”. Әсәрдә сугыш чынбарлыгы тасвирлану. Йомгаклау дәресе.	йомгаклау	Повесть турында төшенчә. Әсәрдә реалҗ чынбарлык, татар әдәбиятында БВС чорына караган әсәрләр арасында аерым урын тотуы, әһәмияте	Әсәрне укып өйрәнү һәм эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү. Повестьны тулысы белән уку	Зур күләмле чәчмә әсәргә мөстәкыйль анализ ясау. Сочинение язау өчен мөстәкыйль рәвештә план төзү	06.02	
41	**СҮ. М.Юныснын “Биектә калу” әсәре буенча сочинение язарга әзерләнү.**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Укыган әсәр буенча үз фикереңне белдереп бәйләнешле сөйләм төзү. Сочинение язу өчен кирәкле материал туплау, цитаталар табу; мөстәкыйль план төзү һәм шул план нигезендә эшләү.	План нигезендә бәйләнешле язма сөйләм төзү. Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү.	Караламада эшләү, үз язмаңны камилләштерә белү	11.02	
42	**СҮ. М.Юныснын “Биектә калу” әсәре буенча сочинение язу “Биектә калу”.**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү. Бәйләнешле язма сөйләм төзү.	Өйрәнгән чәчмә әсәрдән чыгып бирелгән темага сочинение язу.	Контроль сочинение	13.02	
43	Гадел Кутуй иҗаты буенча белемнәрне искә төшерү. “Тапшырылмаган хатлар” повестен өйрәнү. Эпистоляр жанр турында белемнәрен ныгыту	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	Язучының киң тармаклы иҗаты турында белешмә. Эпистоляр жанрдагы әсәрләрнең шигъри һәм чәчмә формада булулары.	Әсәр эчтәлеген мөстәкыйль өйрәнү, әсәср төзелешеннән чыгып, вакыйгаларны эзлекле итеп сөйләү, сюжет сызыгын төзү	Эчтәлекне сөйләү, вакыйгаларга бәя бирү, әңгәмәдә катнашу	18.02	

44	Гадел Кутуйның “Тапшырылмаган хатлар” повестен анализлау. Әсәрнең идеясе, бүгенге көн өчен дә мөһимлеге. Яңа әхлак, мәхәббәт, гаилә мәсьәләләре.	Катнаш	Әсәрнең идеясе, проблемасы турында белемнәр. Әсәрнең идеясе, бүгенге көн өчен дә мөһимлеге. Яңа әхлак, мәхәббәт, гаилә мәсьәләләре, язучының, бүгенге җәмәгатьчелекнең фикере.	Өйрәнгән әсәр эчтәлегеннән чыгып, әсәрнең идеясен һәм проблемасын мөстәкыйль билгеләү	Повестька анализ, үзбәя бирү. Тест	20.02	
	Әдәби әсәрнең фәлсәфи фикерләр белән баетылуы - 5						
45	Нурихан Фәттахның тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Ител суы ака торур” әсәреннән өзекләрне өйрәнә башлау. Болгар дәүләтенең тарихы турындагы белемнәрен үстерү.	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	Әдипнең тормыш һәм иҗат юлы, аның татар тарихын, әдәбиятын үстерүгә керткән хур хезмәтләре турында белемнәр булдыру. Повестьның реаль тарихи фактларга корылган булуы. Татар әдәбиятында тариха әсәрләр жанры.	Әдипнең тормыш юлын сөйләү, сорауларга җавап бирү. Әсәрне укып өйрәнә башлау	Сәнгатьле укуны бәяләү, әңгәмәдә катнашу, укыган өлешләрнең эчтәлеген сөйләү	25.02	
46	Н.Фәттах “Ител суы ака торур”.Әсәрне өйрәнүне дәвам итү. Болгар дәүләте тормышын, кабиләләр тартышын, гореф-гадәт, йолаларын, сәүдә, мәдәният, дин мөнәсәбәтләрен, геройларның хисләрен тасвирлау	Белем-күнекмәләрне үстерү дәресе	Әсәрне өйрәнүне дәвам итү. Болгар дәүләте тормышын, кабиләләр тартышын, гореф-гадәт, йолаларын, сәүдә, мәдәният, дин мөнәсәбәтләрен, геройларның хисләрен тасвирлау . Әсәрне укыганда аның (әдипнең) теленә игътибар итәргә кирәклеге. Халыкның ерак тарихтан килә торган яшәү рәвеше, рухи байлыгы,	Әсәрне укып өйрәнү һәм эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү. Тотыш образына хас сыйфатларны мисаллар нигезендә дәлилләп аңлату.	Сәнгатьле укуны бәяләү, эчтәлеген сөйләү, анализ,әңгәмәдә катнашу	27.02	

			әхлак кагыйдәләренә игътибар итү				
47	Н.Фәттах “Ител суы ака торур”.Әсәрне өйрәнүне дәвам итү.Сюжетка киеренкелек һәм җанлылык бирүдә Тотыш холкының роле	Катнаш	Әсәрне өйрәнүне дәвам итү.Сюжетка киеренкелек һәм җанлылык бирүдә Тотыш холкының роле. Сөйләмне мөмкин кадәр образлы итеп төзү (сөйләү), синоним сүзләрдән тиешенчә файдалану, сүз һәм фразаларны урынсызга кабатламау, төрле төзелештәге җөмләләр белән эш итү.	Әсәрне укып өйрәнү һәм эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү. Тотыш образына хас сыйфатларны уку барышында мисаллар нигезендә тагын да тулы-ландыру һәм геройның эш-гамәлләренә шулардан чыгып бәя бирү.	Сәнгатьле укуны бәяләү, эчтәлеген сөйләү, сорауларга җавап	04.03	
48	Н.Фәттах “Ител суы ака торур”.Тарихи вакыйгаларның җанлы итеп сурәтләнүе. Тарихи роман турында төшенчә бирү	Катнаш	Тарихи роман турында төшенчә бирү. Әсәрнең теле, андагы тарихи фактлар, халкының гореф-гадәтләре һәм яшәү рәвешендә аларның саклануы, бүгенге чагылышы	Әсәр эчтәлеген укып өйрәнү, үз сүзләрең белән мөмкин кадәр тулы итеп сөйләү. Геройлар исеменнән сөйләү	Әсәргә карата сораулар/ тест биремнәре төзү	06.03	
49	Н.Фәттах “Ител суы ака торур” әсәрен өйрәнүне йомгаклау. Әсәрне анализлау. Зур күләмле әсәрләрне анализлау күнекмәләре бирү. Өй сочинениесе.	Йомгаклау	Әсәрне анализлау. Зур күләмле әсәрләрне анализлау күнекмәләре бирү. Өй сочинениесенә әзерлек	Әсәрне тулысы белән укып чыгу Укыган өйлешләрне анализлау, үз фикереңне белдереп анализлау күнекмәләре	Зур күләмле чәчмә әсәргә мөстәкыйль анализ ясау, аңа үз фикереңне белдерү	11.03	
50	**СҮ. Бергәләп өй сочинениесен анализлау.**	Сөйләм үстерү	Мөстәкыйль план һәм шуның нигезендә язма	Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларны	өй сочинениесе	13.03	

			сөйләм төзү	анализлау, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарына бәя бирү			
	Мифлаштыру һәм миф тудыру - 3						
51	Туфан Миңнуллинның тормыш һәм иҗат юлы турында белешмә бирү. “Әлдермештән Әлмәндәр” драмасын өйрәнү.Драмада шартлылык һәм аллегория.	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	Әдипнең тормыш һәм иҗат юлыннан төп фактлар белән танышу. Татар сәхнә сәнгатен үстерүдә аның зур хезмәтен билгеләү. Сәхнә әсәренең эчтәлеген укып өйрәнү. Драма әсәрләренең жанрларына төшенчә. Трагикомедия төшенчәсе. Драмада шартлылык һәм аллегория.	Әсәрнең эчтәлеген укып өйрәнү һәм эчтәлеген үз сүзләрең белән сөйләү; Әдәбият теориясеннән төшенчәләрне белү	Драманың эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү	18.03	
52	Т.Миңнуллинның “Әлдермештән Әлмәндәр”драмасын өйрәнүне дәвам итү. Әлмәндәр карт образының тормышчан фәлсәфи нигезе: ил картының тормышка мәхәббәте һәм яшәү дәрте, халык акылын һәм тәҗрибәсен чагылдыруы. Комедиядә яшәү һәм үлем фәлсәфәсенең оста хәл ителүе. Җыелма образ төшенчәсен ныгыту.	Белем-күнекмәләрне үстерү дәресе	Әлмәндәр карт образының тормышчан фәлсәфи нигезе: ил картының тормышка мәхәббәте һәм яшәү дәрте, халык акылын һәм тәҗрибәсен чагылдыруы. Комедиядә яшәү һәм үлем фәлсәфәсенең оста хәл ителүе. Җыелма образ төшенчәсен ныгыту.	Образларның эш-гамәлләренә бәя бирү, җыелма образга хас билгеләрнең сәбәпләрен күрсәтү	Әлмәндәр, Әҗәл образлары турында сөйләү, аларга язма бәяләмә	20.03	
			4 нче чирек				
53	“Әлдермештән Әлмәндәр”” драмасын анализлау. Драмада халык рухының чагылышы. Мөлаем, яратып кулланган чаралар.	катнаш	Драма әсәрләрен анализлау, төрле образлар исеменнән сөйләү күнекмәләре	Бергәләшеп фикерләшү нигезендә драманың идеясен табу, тормыш белән бәйләү һәм нәтиҗә	Драма әсәрен анализлау	01.04	

				ясау.			
54	**СҮ. "Әлдермештән Әлмәндәр" драмасы буенча сочинение язу.**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү. Бәйләнешле язма сөйләм төзү.	План төзү һәм шул план нигезендә бәйләнешле язма сөйләм төзү. Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү.	Сочинение	03.04	
	Кешене зурлау һәм данлау поэтикасы, кешенең күңел матурлыгы - 5						
55	**ДТУ. Ф.Яруллин “Җилкәннәр җилдә сынала” повестен мөстәкыйль укып өйрәнү һәм анализлау. Кешедә рухи ныклык үрнәгенең әдәбиятта бирелүе.**	Катнаш	Мөстәкыйль рәвештә өйрәнгән әсәрне анализлау күнекмәсен камилләштерү.	Укучыларның өйрәнгән әсәргә мөнәсәбәтен үз сүзләре белән белдерү күнекмәләрен үстерү.	Мөстәкыйль укыган әсәр турында сөйләү, анализ	08.04	
56	Аяз Гыйләҗевнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә бирү. “Язгы кәрваннар” әсәрен укып өйрәнә башлау. Сугыш чоры яшьләренә килгән тормыш һәм хезмәт авырлыкларының чагылышы.	Яңа белем-күнекмәләр бирү дәресе	Әдипнең тормыш һәм иҗат юлыннан төп фактларны белү. Повестьның автобиографик фактларга, истәлеккә корылган булуына басым ясау, шундый әсәрләрне мисал китерү	Әдипнең тормыш юлын сөйләү, сорауларга җавап бирү. Әсәрдән өзекләрне уку, тел байлыгына игътибар итү	Әңгәмәдә катнашу, сәнгатьле укуны бәяләү	10.04	
57	Аяз Гыйләҗевнең “Язгы кәрваннар” әсәрен өйрәнүне дәвам итү. Әсәрдә тормыш чынбарлыгын гаепләү мотивлары. Геройларда күңел төшенкелегенә бирелмәү,	Белем-күнекмәләрне үстерү дәресе	Әсәрдә тормыш чынбарлыгын гаепләү мотивлары. Геройларда күңел төшенкелегенә бирелмәү, яшьлек	Әсәрне укып өйрәнү һәм эчтәлеген текстка якын итеп сөйләү. Дамир, Ибраһим, Әдилә	Сәнгатьле укуны бәяләү, эчтәлеген сөйләү, анализ,әңгәмә	15.04	

	яшьлек хисләренең юл яруы. Әсәрдә эчке кичерешләрнең төгәл чагылдырылуы.		хисләренең юл яруы. Әсәрдә эчке кичерешләрнең төгәл чагылдырылуы.. Халыкның тормыш авырлыкларына каршы торуда көч бирүче уңай сыйфатларына, рухи байлыгы, әхлак кагыйдәләренә игътибар итү	образларга хас сыйфатларны мисаллар нигезендә дәлилләп аңлату. Сөйләүченең вакыйгаларга бәя биреп баруы	дә катнашу		
58	“Язгы кәрваннар” әсәрендә халык рухының матурлыгы һәм ныклыгы. Шуның иң матур үрнәге буларак Әдилә образы. Габбас абый, Сәрвәр апа, Әдилә образларын берләштерүче төп сыйфатларны билгеләү.	йомгаклау	Әсәрдә халык рухының матурлыгы һәм ныклыгы, шуның иң матур үрнәге буларак Әдилә образы. Габбас абый, Сәрвәр апа, Әдилә образларын берләштерүче төп сыйфатларны билгеләү; аларны халыкның гасырлардан килгән төп сыйфатлары буларак күрсәтү	Әсәр эчтәлеген укып өйрәнү, үз сүзләрең белән мөмкин кадәр тулы итеп сөйләү. Укыган өйлешләрне анализлау, үз фикереңне белдереп анализлау күнекмәләре	Тел-сурәтләү чараларын табу	17.04	
59	**СҮ.Әдәби образга бәяләмә бирү. Әдилә образына бәяләмә.**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү. Сыйфатлама, эмоциональлек, модальлек элементларын кертеп, әдәби образга характеристика(бәяләмә) яза белү.	Мөстәкыйль рәвештә план нигезендә бәяләмә язу.	Образларга бәяләмә	22.04	
60	**ДТУ. Р.Фәйзуллин иҗаты белән танышу. “Җаныңның ваклыгын сылтама заманга” шигыренең**	Катнаш	Мөстәкыйль рәвештә өйрәнгән поэтик әсәрне анализлау күнекмәсен	Укучыларның өйрәнгән әсәргә мөнәсәбәтен үз	Мөстәкыйль укыган әсәр турында	24.04	

	идеясе аша шагыйрь әйтергә теләгән фикерне билгеләү.		камилләштерү.	сүзләре белән белдерү күнекмәләрен үстерү.	сөйләү, анализ		
	Әдәбиятта нәфис-бизәкле стиль, сүз белән сурәт тудыру - 4						
61	Сажидә Сөләйманованың тормыш һәм иҗат юлы турында белешмә. “Туган җирем, эчкән суым” шигырен укып анализлау. Шигырь төзелеше буенча белемнәрен ныгыту.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Интернет ресурслар белән эшләү, шагыйрәнең тормышы, иҗаты, аның Минзәлә төбәгенә бәйләнешле булуы; Шигырь төзелеше буенча белемнәрен ныгыту.	Шагыйрь биографиясе турында сөйләү, шигырьне сәнгатьле уку	Сәнгатьле уку, өстәмә чыганаклар белән эш, өстәмә материал эзләү	29.04	
62	С.Сөләйманованың “Сулар ага, күлләр күккә бага”, “Этюд” шигырьләрен укып анализлау. Шигырьләрдә хисләр байлыгы, күңел тибрәнешләренең табигыйлеге, поэтик бизәкләргә муллык.	Катнаш	Лирик герой, лирика төшенчәләрен ныгыту; лирик геройның хисләр байлыгы, күңел тибрәнешләренең табигыйлеге, поэтик бизәкләргә муллык. Шуларны шигырьләрдән таба белү	Сәнгатьле уку, шигъри әсәргә анализ ясау күнекмәләре	Сәнгатьле уку, шигъри әсәргә анализ	06.05	
63	С.Сөләймановaның “Тагын узды кыңгыраулы язлар...”, “Кеше барыбер кошлар нәселеннән”, “Мин- Кеше” шигырьләре. Бу шигырьләрдәге хисләр байлыгы, күңел тибрәнешләренең табигыйлеге, поэтик бизәкләргә муллыгы. Сүз белән сурәт ясау осталыгы.	Ныгыту	Шигырь иҗатында халык авыз иҗаты һәм образлары белән якынлыгы, шигырьләрдәге хисләр байлыгы, күңел тибрәнешләренең табигыйлеге, поэтик бизәкләргә муллыгы. Сүз белән сурәт ясау осталыгы.	Интерактив дәреслек белән эш, аудитория алдында чыгыш ясау	Яттан сөйләү	08.05	
64	**СҮ. С. Сөләйманова иҗатын өйрәнүгә йомгак, шагыйрә иҗаты буенча сочинение язарга әзерләнү.**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Укыган әсәр буенча үз фикереңне белдереп бәйләнешле сөйләм төзү. Сочинение язу өчен	План нигезендә бәйләнешле язма сөйләм төзү. Үз сөйләмеңнең,	Караламад эшләү.	13.05	

			мөстәкыйль план төзү һәм шул план нигезендә эшләү.	төзегән текстларның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү.			
65	**СҮ. С.Сөләйманова иҗаты буенча контроль сочинение язу.**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Өйрәнелгән әсәргә дәлилле рәвештә үз мөнәсәбәтеңне белдерү. Бәйләнешле язма сөйләм төзү.	Өйрәнгән чәчмә әсәрдән чыгып бирелгән темага сочинение язу.	Контроль сочинение	13.05	
66	***Арадаш аттестация. Тест.***	Тикшерү һәм белемнәрне бәяләү	Ел дәвамында өйрәнгән материал буенча белемнәрне күрсәтү.	Биремнәр буенча мөстәкыйль эшчәнлек.	Тест биремнәре һәм сорауларга җавап.	15.05	
67	**ДТУ. “Шагыйрь белән танышу.” М.Әгъләмов иҗаты (“Каеннар булсаң иде”, “Учак урыннары” шигырьләрен анализлау)**	Катнаш	Мөстәкыйль рәвештә өйрәнгән әсәрләрне анализлау күнекмәсен камилләштерү.	Укучыларның өйрәнгән әсәргә мөнәсәбәтен үз сүзләре белән белдерү күнекмәләрен үстерү.	Мөстәкыйль укыган әсәр турында сөйләү, анализ	20.05	
	Ел дәвамында өйрәнгәннәрне кабатлау - 3						
68	Ел дәвамында өйрәнгән әдәбият теориясе буенча кабатлау *Укучыларның мөстәкыйль укыган әсәргә бәя бирүе: Мәдинә Мәликованың “Чәчкә бал”әсәре*	Кабатлау	Дәрестә өйрәнгәннәрне гомумиләштерү күнекмәсен үстерү. Үз-үзеңә бәя бирү күнекмәләрен ныгыту.	Бирелгән сорауларга телдән җаваплар, җавапларны дәреслектән мисаллар нигезендә ныгыту. Әдәбият теориясен белү.	Сорауларга җавап, тест	22.05	
69	Ел дәвамында өйрәнгән әдәбият теориясе буенча кабатлау. *Укучыларның мөстәкыйль укыган*	Кабатлау	Дәрестә өйрәнгәннәрне гомумиләштерү күнекмәсен үстерү.	Бирелгән сорауларга телдән җаваплар,	Сорауларга җавап, тест	27.05	

	әсәргә бәя бирүе: Фәүзия Бәйрәмованың "Кыңгырау"әсәре		Үз-үзеңә бәя бирү күнекмәләрен ныгыту.	җавапларны дәреслектән мисаллар нигезендә ныгыту. Әдәбият теориясен белү.			
70	Ел дәвамында өйрәнгән язучылар иҗаты һәм әсәрләре,әдәбият теориясе буенча кабатлау. *Бүгенге татар әдәбиятында шагыйрәләр иҗаты: Л.Шагыйрьҗан, Э.Мөэминова, Н.Сафина, Р.Вәлиева, Б.Рәхимова, Э.Шәрифуллина, А.Минһаҗева. (күзәтү ясау)*	Кабатлау	Дәрестә өйрәнгәннәрне гомумиләштерү күнекмәсен үстерү. Үз-үзеңә бәя бирү күнекмәләрен ныгыту.	Бирелгән сорауларга телдән җаваплар, җавапларны дәреслектән мисаллар нигезендә ныгыту. Әдәбият теориясен белү.	Сорауларга җавап, тест	29.05	

Әдәбият

УМК	Укытучы өчен методик әдәбият	Укучылар өчен әдәбият
Программа: “Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен татар әдәбиятыннан программа” (5-9 нчы сыйныфлар) Төзүче авторлар: Д.Ф.Заһидуллина, Н.М.Йосыпова, Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2013 ел. **Дәреслек:** Татар дәбиятыннан дәреслек. А.Г.Әхмәдуллин, Ф.Ә.Ганиевалардан торган авторлар коллективы төзегән “Татар урта гомуми белем бирү мәктәбенең 8 нче сыйныфы өчен әдәбият дәреслеге” (Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2006 нчы ел) буенча укытыла. Өстәмә әдәбият буларак, А.Г.Әхмәдуллин төзегән “ 8 нче сыйныф өчен өстәмә әдәбият” (Казан, “Хәтер” нәшрияты, 2000 нче ел) җыентыгы кулланыла.	1.Заһидуллина Д.Ф., Закирҗанов Ә.М., Т.Ш. Гыйләҗев. Татар әдәбияты. Теория. Тарих. К.: “Мәгариф” нәш-ты, 2004 2. Хатипов Ф.М. Әдәбият теориясе. К.: ТКН, 2000. 3. Гайфуллина Ф.А. Әдәбият дәресләрендә .Казан, «Яңалиф», 2006 4. Хөснетдинова Л.К. Әдәбият укыту мәсьәләләре. Яр Чаллы, 2000. 5.Ф.К.Мифтиева, Ф.Г.Галимуллин. Рус мәктәбендә татар балаларына әдәбият укыту. 7 нче сыйныф. Укытучылар өчен методик кулланма. Казан. Мәгариф. 2001 6. Абдрәхимова Я.Х. Әдәбият дәресләрендә мөстәкыйль һәм иҗади эшләр. К.: “Мәгариф” 7. А.Г.Яхин Әдәбият дәресләре, казан, Мзгариф, 2006 8. Абдрәхимова Я.Х. Әдәбият дәресләрендә бәйләнешле сөйләм үстерү. К.:. Мәгариф, 2007. 9. Даутов Р.Н., Нуруллина Н.Б. Совет Татарстаны язучылары. Библиографик белешмә. К.: ТКН, 1986. 10. Татар әдәбияты тарихы. 6 том. 60-90 еллар әдәбияты. К.: “Раннур нәшрияты, 2001. 11. Заһидуллина Д.Ф., Ибраһимов М.И., Әминева В.Р. Әдәби әсәргә анализ ясау.К.: “Мәгариф” нәшрияты, 2005. 12..Гайфуллина Ф.Ә. Әдәбият дәресләрендә. К.:. “Яңалиф” н-ты, 2006. 13.Заһидуллина Д.Ф. Яңа дулкында. К.: “Мәгариф”, 2006. 14. Заһидуллина Д.Ф., Ибраһимов М.И., Әминева В.Р. Әдәби әсәр өйрәнәбез һәм анализ ясыйбыз. К.: “Мәгариф” нәшрияты, 2007. 15. «Фән һәм мәктәп», «Мәгариф», “Казан утлары” журналлары 16. Тематик папкалар, әдәби бюллетеньнәр, таблицалар	1. Әдәбият белеме сүзлеге. 2. Галиуллин Т.Н. Шигърият баскычлары. К.: “Мәгариф”, 2002. 3. Җәләлиева М.Ш. Әдәбиятыбызның җырлы чишмәләре. К.: “Мәгариф”, 2001. 4. Җәләлиева М.Ш. Әдәбиятта тойгы катламнары. К.: “Мәгариф”, 2005. 5. .Заһидуллина Д.Ф. Яңа дулкында. К.: “Мәгариф”, 2006. 6. .Программа буенча каралган язучыларның әсәрләре 7. “ Ялкын” журналы, “Сабантуй”газеталары 8. Тематик папкалар, әдәби бюллетеньнәр, таблицалар А.Г.Әхмәдуллин төзегән “ 7 нче сыйныф өчен әстәмә әдәбият” (Казан, “Хәтер” нәшрияты, 2000 нче ел) җыентыгы 9. “Татар балалар антологиясе”, Казан, 1995. 10. “Татар балалар әдәбияты”, Казан, 2008.

Электрон әдәбият:
1. Татар әдипләренең һәм шагыйрьләренең әсәрләре язылган электрон дисклар (Казан, 2005,2006, 2007, 2008 нче елгы чыгарылышлар)

Дәресләрдә куллану өчен өстәмә методик әдәбият:

1. Ф.Хатипов Әдәбият теориясе. Казан, Мәгариф, 2004.
2. Ф.Мусин. Тарих һәм заман. Казан, ТКН, 1980.
3. Ф.Миңнуллин. Балта явызлар кулында, казан, ТКН, 1998.
4. Татар әдәбияты тарихы. 6 томда, Казан, ТКН.
5. М.Мәһдиев. Әдәбият һәм чынбарлык. Казан, ТКН
6. Татар поэзиясе антологиясе, Казан, ТКН, 1970
7. Татар балалар поэзиясе, Казан, ТКН, 1980
8. Татар пьесалары антологиясе, Казан, ТКН, 1982
9. Ф. Миңнуллин. Прозаның гражданлык йөзе. Казан, ТКН, 1985.
10. Хәсән Хәйри . Язучы һәм тормыш. Казан, ТКН, 1982.
11. Ә.Кәримуллин. Китап дөньясына сәяхәт. Казан, ТКН, 1982.
12. И.Нуруллин. 20 нче башы татар әдәбияты. Казан, ТКН, 1986.
13. Ф. Зөлкәрнәй. Чакма чакмый ут чыкмый. Казан, ТКН, 1985 1
14. И.Юзеев . Тургай чәчәге. Казан, ТКН, 1980.
15. Р.Мөхәммәдиев. Якутлар табыладыр вакыт белән. Казан, ТКН, 1982.
16. Ф.Миңнуллин. Белеп язуга ни җитә. Казан, ТКН, 1987.
17. Ф. Мусин. Чор белән аваздаш. Казан, ТКН, 1980.

Укытуны матди-техник һәм мәгълүмати яктан тәэмин итү

Укытуның матди-техник яктан тәэмин ителеше белем бирүнең сыйфаты белән турыдан-туры бәйләнгән һәм түбәндәге яссылыкларда аеруча игътибар үзәгендә булырга тиеш:

- уку-укыту бинасының һәм кабинетларның төзеклеге, эстетик бизәлешнең укучы зәвыген һәм милли үзаңын, этномәдәни күзаллавын үстерерлек булу;
- укытучы эшчәнлеген дөрес оештыру, дәрестән тыш, тәрбия чаралары, мәдәни чаралар (язучыларның юбилейларына, күренекле даталарга багышлап кичәләр, язучылар һәм галимнәр белән очрашулар, иҗади-музыкаль кичәләр, спектакльләр кую, әсәрләрне сәхнәләштерү, яшь иҗатчылар, сәнгатьле уку конкурслары) уздыруга зур игътибар бирү;
- мәктәп һәм кабинетның заманча җиһазландырылуы, кабинетта рәсем һәм сынлы сәнгать әсәрләренә репродукцияләр, музыкаль әсәрләр; дәресләрдә куллану өчен таратма һәм күрсәтмә әсбаплар, методик һәм мәгълүмати материалларның җитәрлек күләмдә булуы;

- дәресләрдә файдалану өчен, китапханәдә тиешле санда китаплар, дәреслекләр, белешмә әдәбият булдыру, халык авыз иҗаты үрнәкләре тупланган җыентыклар, тарихи чыганаклар, сүзлекләр, энциклопедияләр; балалар өчен чыгарыла торган газета һәм журналлар, яңа әдәби китаплар белән даими тәэмин итү;
- лингафон кабинет булдыру, укытучыны техник, телевидение һәм Интернет мөмкинлекләренә мөрәҗәгать итү өчен кирәкле чаралар, шул исәптән аудио-һәм видеоәсбаплар, мультимедиа укыту программалары, электрон дәреслекләр һәм ярдәмлекләр, электрон китапханә, укучыларның белемнәрен тикшерү өчен компьютер программалары белән тәэмин итү;
- сәләтле укучылар өчен газета-журналларда, фәнни җыентыкларда мәкаләләр бастыру, конкурсларда, тематик-гамәли конференцияләрдә, семинарларда катнашу өчен шартлар тудыру.

Укыту җиһазлары:	**Электрон ресурслар һәм әдәбият**	**Интернет-ресурслар:**
1.Басма материаллар, матбугат материаллары 2.Тарату тестлары 3. Сүзлекләр 4.матур әдәбият әсәрләре 5.Тематик папкаларда тупланган материаллар 6.Методик әдәбият 7.Язучылар иҗаты буенча материаллар	• Мультимедияле презентацияләр; • ноутбук • тема буенча текстлар һәм өстәмә материал • интерактив биремнәр • тест материаллары • CD-дисклар;	http://gabdullatukay.ru/ http://mojahit.narod.ru/ http://gibrahimov.ucoz.ru/ http://alish.ru/ http://gzalilova.narod.ru/adabiyat_deftere/5kl.html